

Föreningen för Västgötalitteratur

Meddelande

År 2014

NR 1

2014-02-17

Topografi

Ordet Topografi förklaras på Wikipedia enligt följande:

Topografi är studiet av en terrängs fysiska form... I sin vidaste bemärkelse befattar sig topografi med ett områdes detaljer i största allmänhet, vilket inte bara omfattar terrängens höjdskillnader utan även vegetation och andra organismers form och objekt skapade av människan. Ibland kan det även omfatta lokalhistoria och kultur.

Västgötalitteraturen är rik på topografiska beskrivningar. Den äldsta topografiska dissertationen trycktes redan 1699 och behandlar Kinnekulle. Kartmaterialet är ännu äldre. Under åren har antalet utgivna titlar blivit många. Inte bara landskapet, städer och större orter har fått sina beskrivningar

utan även mindre orter och stadsdelar i städer. Senast i raden är området Blåsut i Vänersborg. Sådana beskrivningar har stort värde särskilt genom sitt ofta rika bildmaterial. Snart blir allt bara historia och dokumentationen är viktig för att förstå den historiska utvecklingen. Wikipedias förklaring stämmer väl in med detta.

Kartan ovan är en äldre geometrisk jordebokskarta från 1650-talet föreställande *Wähne Hărădh Wassenbha socken* av lantmätaren Kettel Classon. Sådana kartor är inte bara vackra utan ger också mycket information kring den avbildade platsen och området.

Föreningen för Västgötlitteratur
Box 325, 532 24 Skara • Tfn 0511-165 40
Plusgiro 59 24 33-7 • Bankgiro 663-2574
Epost: sven-olof.ask@tele2.se
www.vastgotalitteratur.nu

Ordförande: Johnny Hagberg, Järpås. 0510-910 16
jarpas.pastorat@svenskakyrkan.se

Vice ordf.: Gerd Ljungqvist-Persson, Od. 0513-600 29
info@creadiem.se

Skr. Annicka Berggren, Söne. 0510-53 10 01
annicka.berggren@gotene.se

Skattnästare: Sven-Olof Ask, Skara. 0511-165 40
sven-olof.ask@tele2.se

Christina Ström, Skarstad. 0512-205 19
vatteljuset@telia.com

Tore Hartung, Mariestad. 0501-187 42
tore.hartung@comhem.se

Ritwa Herjulfsson, Göteborg. 0762-11 40 31
ritwa@herjulfsson.se

Niklas Krantz, Göteborg. 031-44 04 53
b2_gods@hotmail.com

Hans Menzing, Skara. 0511-126 43
hans.menzing@telia.com

Clary Winberg, Trollhättan. 0520-748 19
clary.winberg@vgregion.se

Årsavgift 2014: Enskilda medlemmar 100 kr,
Äkta makar/sambor/institutioner 125 kr.

Meddelandet utkommer i februari, juni, augusti och
december. Författare ansvarar för innehållet i egna artiklar.

Ansv. utgivare: Johnny Hagberg

Sedan ett par år tillbaka driver jag - på det nu så populära
sättet - en blogg med adressen
<http://boksamlarenigoteborg.blogspot.com>

Däri blandas inlägg om samlande av Göteborgslitteratur
med skrivelser, som har sin utgångspunkt i olika aspek-
ter på göteborgsk lokalhistoria. Mestadels är fokus på det
skrivna om Göteborg och om de personer som skrev. Ing-
et ämne är för litet eller till synes ointressant för att undgå
mitt nagelfarande. Jag skriver för mitt eget höga nöjes skull
men sidan har efter hand fått glädjande många läsare.

Jan Westin

Bert Moberg
Antikvariat

Alltid minst 20.000 böcker i affär och lager.

Sökserve av böcker.

Köper böcker, större boksamlingar
samt gamla svenska bykort.

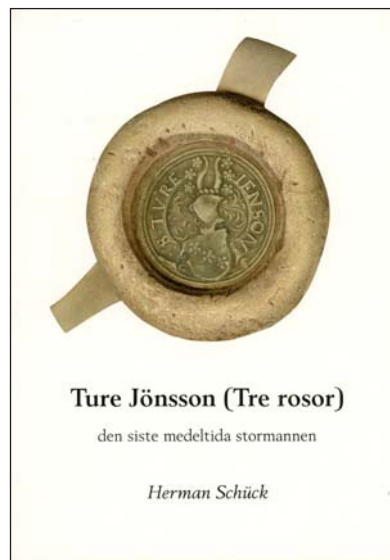
Korrekt värdering

Österlånggatan 21, Borås • Tel 033-13 02 50
Öppet: månd-fred 13-18, lörd 10-13

Vi hälsar följande medlemmar välkomna till föreningen:

Gunilla Bengtsson, Vänersborg
Anna Benholm, Grästorp
Ulf Bergquist, Skara
Kristina Bonnier, Skara
Barbro Dahlgren, Skara
Morgan Dandelius, Grästorp
Enriko Eriksson, Sunne
Stina Hesselborn-Ek, Årjäng
Per Hjerpe, Skövde
Bernt Johansson, Skepplanda
Ann-Sofi Larsson, Frändefors
Örjan Persson, Fröjered
Rose-Marie Saramies, Strö
Oscar Söderholm, Sandared
Barbro Sjölin, Gällstad
Leif Söderberg, Borås
Bengt Wadensjö, Saltsjö-Duvnäs
Marie Wennerholm, Falköping

Ture Jönsson (Tre rosor) den siste medeltida stormannen

I sin skriftserie *Opuscula* har Sällskapet Runica et Mediaevalia
nu utkommit med en volym författad av professorn emeritus
i historia vid Stockholms universitet, Herman Schück, som
handlar om Ture Jönsson (Tre rosor).

Ture Jönssons eftermäle formulerades redan av Peder Svart
i dennes av Gustav I beställda krönika. Därmed har Jönsson i
den svenska historien blivit föreställd som en bedragare och
upprorsman. Men vem var han egentligen och vilka motiv
styrde honom då han initierade Västgötherrarnas misslyckade
uppror 1529? Herman Schück ger en balanserad bild av
Jönsson som enligt författaren var betydligt viktigare än att
bara förpassas till en bifigur i den svenska historien. Hans
politiska bana var för sin tid ovanligt lång (1497-1532) och
innefattade fem regimer. Hans förhållande till dessa bidrar
till deras karaktäristik och visar på brytningen mellan den
utgående nordiska unionstiden och en ny tid av furstestat.
Ture Jönsson hörde till dem som inte kunde finna sig tillrätta
i det nya samhället. Därför blir också upproret en naturlig del
i denna protest.

Familjeflickor föll för flygare

Äventyrliga flickor och lärda män kan man möta i senaste Års-Axet, liksom offerkyrkor och mjölkbedömning. Gudhemsbygden förr och nu rymmer mycket och här speglas det mesta.

Att poeten och DN:s mångåriga kulturchef Olof Lagercrantz hade rötter (och sommarstuga) i Falköpingstrakten visste kanske de flesta äldre läsare, men jag hade aldrig tidigare hört talas om Karl Johan Staaf från ett soldattorp i Hånger vid Hornborgasjön. Staaf hamnade efter skola i Skara som lärare i Näbbeboda i Blekinge där han bland andra fick en Harry Martinson som elev. Och denne Nobelpristagare har hyllat sin lärare många gånger, mest rörande kanske i de barnsliga minnena i Svärmare och harkrank: Ibland kände jag en sådan tacksamhet mot Stav, att jag för min personliga del placerade honom bland sådana män som Kolumbus, Magellan, Livingstone, John Ericsson, Sitting Bull, Snapphanehövdingen och Jack London. (Stavningarna är Harry Martinsons).

Lars Westh har forskat kring magister Staaf som återvände hem och nu vilar i familjegraven i Norra Lundby. Lars-Erik Kullenwall berättar med hjälp av gamla flygarmemoarer om två vackra, rika och äventyrliga systrar från Falköpingstrakten. Inte minst handlar det om Petra Nymberg som får besök av sin flygande fästman Uno Ranch. Planet fastnar i leran och slås sönder och fästmon överger honom för Carl Gustaf von Rosen som kanske är en mer spännande flygare. Petra riskerar rentav livet för hans skull genom att hoppa fallskärm utan större säkerhetsmarginaler.

Hon gifter sig så småningom med en amerikansk flygare, om ni undrar, och hon vilar idag på Torbjörntorps kyrkogård. Men mest handlar denna innehållsrika skrift om vanliga människors levnadsförhållanden. Så berättar Rune Wennerholm om de mejerier det vamlade av i bygden och om den tidens yrke som mjölkprovare. Harald Sälde beskriver den legendariske kronojägaren Isac Grens klassresa medan Gudrun Wäpling berättar om möten med gamla offerkyrkor, som Vättaks.

Mycket annat skulle också vara värt att nämna i denna skrift med stor bredd.

Hans Menzing

Års-Axet 2013. Årgång 27. Utgivare: Gudhemsbygdens Hembygdsförening. Redaktionskommitté: Lars-Erik Kullenwall, Margareta Fridh, Ingemar Fägerlind, Lennart Moberg, Gun-Britt Salomonsson, Rune Wennerholm och Gudrun Wäpling. 84 sidor.

Båtsmanshuset i Skara räddades undan rivning

Båtsmanshuset klarade bränder och krig, men det var nära att kommunalt ointresse sänkte denna kulturhistoriska dyrgrip på 80-talet. Rivningslov var beviljat när Läns museet protesterade. Sen ingrep även Eva Åsbrink, och det minns vi ju hur förödande elegant hon kunde kommentera mänsklig dumhet. Så Båtsmanshuset kunde räddas med hjälp av Ams och mängder av ideellt arbete av Skara Gille.

På senare tid har kommunala krafter velat privatisera denna och andra kulturskatter i staden, men nu har man kanske fått andra, dyrare kårar att ägna sin tid åt. Men det är naturligt att Gillet i senaste utgåva av årsskriften från gamla Skara ägnar mycket utrymme åt Båtsmanshuset. Sedan 1988 är huset gillet hem i bygden, och här förmedlas massor av fakta kring byggnaden och människor som levt där i äldre artiklar av fyra av föreningens

Båtsmanshuset ligger bland annan äldre trähusbebyggelse.

eldsjälar Ernst Lefvander, Sven Sahlström, Rune Hagberg och Per-Eric Söderlindh.

Sju båtsmän

Skara tycks redan på 1620-talet fått det för en så torrlagd stad originella uppdraget att förse flottan med båtsmän. I en rulla från 1686 skulle lilla Skara ställa upp med sju ordinarie båtsmän och lika många vikarier. Klarade inte borgarna det så fick de ge sig ut själva. Efter 1700 lär det varit svårt att rekrytera folk, livet till sjöss var hårt med dålig mat, stenhård disciplin, ofta landkrabbor som högsta befäl och livsfarliga sjönationer som fiender.

1719 ödelade en häftig brand nästan hela Skara så dagens Båtsmanshus måste vara uppbyggt efter den, men Linné såg det nog vid sitt besök. Efter att båtsmansförordningen upphört byggdes andra våningen på och huset användes som bostad eller verkstad. Nu är det ett centrum för gillet inre och yttre verksamhet.

Idrottsstad

Skriften håller format som en liten bok och är som vanligt mycket innehållsrik och läsvärd. Förre domprosten Anders Alberius tar farväl till Skara med en kärleksförklaring och Uno Bohman och Sven-Olof Ask berättar männen bakom Alandersgatan och Lektor Hofflings gata. Leif Nordh har mycket intressant att berätta om Skara som framstående idrottsstad fram till andra världskriget. Här sattes rentav världsrekord på 100 meter, om man inte mätte fel. Erik Sännek har tagit en rad nya bilder som jämförelse med gamla vyer och Gösta Karlsson kommenterar några andra sådana jämförelser. Stig Karlsson berättar om västgötska sångarresor och Barbro Olofsson om 75-åriga Biskopsgården. Vi får också möta två mycket äventyrliga bröder för tusen år sedan, för att nämna lite av innehållet.

Hans Menzing

Ett och annat från den gamla staden Skara 2012 – 2013. Utgivare: Skara Gille. Redaktionskommitté: Sture Veghed, Tommy Kroon och Erik Sännek. 74 sidor med många bilder i färg och svartvitt.

**ANTIKVARIAT
LECTURA**
TORPA CENTRUM
JÖNKÖPING

Björngatan 17 A · 553 37 Jönköping
Telefon 036-34 04 70 · 036-418 94
Mobil 070-748 83 25

ÖPPETTIDER
Måndag – Fredag 13.00 – 18.00
Lördag 10.00 – 13.00
Andra tider efter överenskommelse

Staaf från Bjurum

”På en höjd låg skolan. Dit kommo om dagarna de dumma ungarna. De kunde aldrig någonting. De satt och glodde på skolläraren som döda abborrar. Deras slöhet både retade och sövde. Alla hade öknamn som de gett varandra. Martin kallades ”tå”. Varför visste han inte. Det var väll för att allt skulle vara lika dumt. Skolläraren var från Västergötland, från en slätt där man såg långt. Även här i skolan satt han och tittade långt bort. Han var inte av denna världen Han var av Västergötland. Han hette Stav.”
(Ur *Nässlorna blomma*, Harry Martinson 1935)

Karl Johan Staaf. Bild: Författarbygd Jämshög

Harry Martinsons folkskola låg i Blekinge, i Näbbeboda by. Genom hela sitt författarskap återvänder han i tankarna dit och till sin lärare Staaf. Ingen lärare har fått ett finare eftermäle än Karl Johan Staaf som var folkskollärare där från 1907 till 1929 då han pensionerades och återvände till sin barndoms hemtrakt. ”Ibland kände jag en sådan tacksamhet mot Stav, att jag för min personliga del placerade honom bland sådana män som Kolumbus, Magellan, Livingstone, John Ericsson, Sitting Bull, Snapphanehövdingen och Jack London. En underlig smakblandning kan man säga, men så var det. Den vita rasen är en mycket litterär ras. Det är ett lyckligt men mest olyckligt faktum. Hjältarna och gudarna äro pressade som växter i böcker, och evad det gällde mitt förhållande till hjältar och gudar så fick Stav spela rollen av första schamanen.” (Svärmare och harkrank 1937)

Karl Johan Staaf, 24 jan 1869 – 25 maj 1930, föddes i soldatorpet nr 1 under Skaraborgs regemente, Hovgården Hånger, Bjurums församling i Skaraborgs län. Fadern var vice korpral och född i Borgunda församling 1843. Modern hette Johanna Svensdotter född i Bjerka församling 1846. Karl Johan var äldst bland sex barn.

Fadern var soldat under åren 1863 till 1873 och flyttade då till Gräsgården i Stenums församling. Han dog 1878, 35 år gammal, Karl Johan var då nio år. Änkan flyttade till Norra Lundby 1897 där sonen Sven Josef brukade gården Stommen.

Karl Johan Staaf avlade mogenhetsexamen i Skara 1890, första avd fil. Kand. i Uppsala 1893 samt folkskollärarexamen i Göteborg 1904. Efter ett antal kortare lärartjänster blev han ordinarie lärare vid Näbbeboda folkskola 1909. År 1929 slutar han sin tjänst och flyttar till sin broders gård i N Lundby. De sista nio åren hade han haft hjälp av sin syster Anna Josefina med hushållet. Han dog den 24 maj 1930 under vistelse på Lidköpings lasarett. Han är begravd i familjegraven vid N Lundby kyrka.

Graven

Stommen Norra Lundby

Staaf var en originell person med en alldeles egen personlighet. Rent pedagogiskt var han nog en mer berättande, inspirerande än undervisande lärare. Det fanns de som tyckte han gjorde mer skäl för sin lön om han förhörde läxan i stället för ”att stå och prata”. Hur som helst vårdade han en planta som kom att bli en nobelpristagare, – Harry Martinson.

Text och bild: Lars Westh

Källor: Författarbygd Jämshög, Olofström. Centrala soldatregistret, Axvall. Kyrkböcker: Hånger, Stenum, N Lundby samt Borgunda församlingar.

Äntligen har Skara domkyrka blivit gammal!

Vem byggde Skara domkyrka? Frågan kan synas omöjlig att besvara, eftersom kyrkan grundlades redan på 1000-talet, en tid, som är i stort sett okänd. I själva verket är frågan lätt att besvara. Skara domkyrka byggdes av arkitekten Helgo Zettervall under den stora restaureringen, som i själva verket var en fullständig ombyggnad, 1886 – 1894. Endast delar av stommen är äldre.

Stilefterbildning från 1800-talet

Det är helt enkelt förfärligt, att någon kunde få bygga om viktiga delar av vårt kulturarv så genomgripande. Dessutom fick han bygga om även domkyrkorna i Lund och Uppsala nästan lika långtgående. Jag tittar då och då på gamla bilder av de tre domkyrkorna, och som regel tycker jag att domkyrkorna såg mycket bättre ut före de stora restaureringarna. Oavsett utseende och utförande avspeglade de före de stora restaureringarna en verklig och äkta utveckling. Efter restaureringarna är de prov på stilefterbildning från sent 1800-tal. Åtskilliga delar av helheten är av stort intresse, men till helheten ställde jag mig tidigare mycket främmande.

1800-talet värderas nu högre

Tiden går dock, och allt förändras. Jag kom att tänka mycket på Skara domkyrka under min vistelse i Skara den 14 – 16 juni 2013. När min far och jag besökte Skara för första gången på 1960-talet, låg Zettervalls hårdhänta ombyggnad endast 70 år tillbaka i tiden. 1800-talet var ännu vår gråa, tråkiga och illa ansedda gårdag. Vid mitt senaste besök låg Zettervalls ombyggnad nästan 120 år tillbaka i tiden, och vi hade lagt hela 1900-talet bakom oss. Nu hade 1900-talet blivit vår gråa, tråkiga och illa ansedda gårdag. År 2013 hade 1800-talet blivit en del av vår historia. Med åren hade man börjat betrakta 1800-talets arkitektur med allt större förståelse och uppskattning. Arkitekturen under 1900-talet hade utvecklats bort från 1800-talets stilar och inte tillbaka till dem. 1800-talets stilsträvanden framstår som ett avslutat kapitel, som just därför blir historiskt intressant. I och med att kapitlet är avslutat, tillkommer inte fler byggnader i denna stil, med påföljd att 1800-talsbyggnaderna är ett kulturarv med begränsad omfattning. Dylika begränsade bestånd måste man vara aktsam om.

Domkyrkan har blivit gammal

Vad innebär då denna utveckling och dessa betraktelser för synen på Skara domkyrka? För det första har den nygamla domkyrkan äntligen blivit gammal, vilket ju en medeltida byggnad bör vara. 120 år (eller nog räknat 119) är en hög ålder både för träd och för byggnader, (även om man i och för sig har rätt att kräva högre ålder av en medeltida byggnad). Dessutom börjar byggnaden se gammal ut. Den har åldrats. Murarna ser ställvis ut att vara både vittrade och missfärgade. Vid kyrkans ingångar står stensulpturer av allskonns heliga män. De är i vissa fall starkt vittrade och har i några fall mistat utstående och sårbara delar.

Förhallens stensulpturer

Min far var livligt intresserad av medeltida kyrkosulpturer. Vid vårt besök i Skara gick vi in genom (eller möjligen ut ur) södra porten. Här finns en förhall med stensulpturer av flera heliga män.

– Här finns skulpturer, sade jag.

– De är sentida, svarade min far.

Vi gick hastigt förbi och inriktade oss på andra sevärdheter.

Vid mitt besök i domkyrkan 2013 gav jag mig tid att se närmare på dem. Redan en snabb granskning visar, att de inte är medeltida, men onekligen är de skickligt utförda. De pryder sina platser.

Zettervall – en stor arkitekt

Uppskattningen av Helgo Zettervall som arkitekt har ökat. Därför är det nu lättare att se de arkitektoniska kvaliteterna i Skara domkyrka. Han har ritat många kyrkor, som nybyggdes efter hans ritningar. Själv beundrar jag djupt Oscar Fredriks kyrka i Göteborg. Det sorgliga är, att man inte begränsade sig till att ge honom i uppdrag att nyrita kyrkor och andra byggnader utan att man gav honom i uppdrag att också förgräpa sig på gamla historiska byggnader, som hade utvecklats under århundradena och präglades av många tiders stilar. Nu skulle en enda stil gälla, fastän byggnaderna aldrig tidigare hade varit stilmässigt enhetliga. På hans tid ansåg man emellertid, att det sorgliga var, att domkyrkans ursprungliga plan inte hade fullföljts och att kyrkan i stället hade präglats av helt andra stilar. Det gällde därför att bygga om kyrkan så, att den blev ungefär sådan som den var tänkt att bli. Man måste hysa förståelse för denna inställning. All restaurering innebär ju ombyggnad, men på senare år bygger man som regel inte om så mycket, och framför allt är det ovanligt att man bygger upp sådant som inte har funnits.

Behaglig blandning av århundraden

Till sist gör kyrkan olika intryck, beroende på om man ser den utvändigt eller invändigt. Skillnaden mellan det klara dagsljuset utomhus och halvdunklet inomhus är stort. Utomhus ser ett tränat öga snart, att domkyrkan är en stilefterbildning från sent 1800-tal. Inomhus är kyrkan en gotisk katedral från medeltiden, eller rättare sagt inomhus upptäcker man inte, att den är något annat. Härinne är domkyrkan tack vare alla inventarier en avspeglning av alla tider. På Zettervalls tid fördes allt som inte passade in i en gotisk katedral bort, men på senare år har inventarierna kommit tillbaka. Härinne finns en rik och tilltalande mångfald. Vid mitt besök tillbringade jag uppemot tre timmar härinne, och jag hade svårt att slita mig och gå till bussen. Innan jag vandrade ner mot bussen tände jag ett ljus på den stora ljusbäraren med en stilla bön att jag skulle få möjlighet att återkomma till Skara och domkyrkan någon gång eller några gånger i framtiden. Det sena 1800-talets stilefterbildningar är trots allt åtskilligt förmer än det mesta av allt det andra.

Storartade glasmålningar

Ett avsnitt i psalmboken hade överskriften ”Kristi pinas historia” och senare ”Vår herres Jesu Kristi lidande”. Historien om Skara domkyrka blir på samma sätt en pinas historia och ett långt

lidande. Västergötland var illa utsatt under de danska krigerna. Danskarna inföll då och då i landskapet. De plundrade och härjade. Dessutom drabbades tyvärr även Skara av stadsbränder. Staden var liten och fattig, snarare mindre än större i jämförelse med de flesta andra städer. Domkyrkan kunde därför inte riktigt återhämta sig mellan hemsökelseerna. Denna stora domkyrka hade därför lätt kunnat te sig tom och ödslig, om man inte även i våra dagar hade strävat efter att fylla den med innehåll. Den senaste stora satsningen gjordes 1945 – 1976. Då skapade Bo Beskow sina åtta stora fönster med glasmålningar. Han har fyllt fönstren med förkunnelse ur Bibeln. Man ser allehanda händelser och gestalter ur de bibliska berättelserna, återgivna i färgrika målningar, alla uttrycksfulla och fyllda av naivistisk kraft.

Beskow är visserligen modernistisk i sina uttrycksätt, men han är påverkad av äldre konststilar. Hans glasmålningar går bra ihop med exempelvis de tre relieftavlorna, som har funnits i den romanska katedralen. Att gå runt i den halvdunkla domkyrkan och se de färgrika glasfönstren med deras livliga bilder är en stor upplevelse. Den bok, som behandlar glasfönstren är lika stor och nästan lika omfattande som beskrivningen av domkyrkan (Anders Alberius och Harald Almegård, Bo Beskows glasmosaik i Skara domkyrka, 2008, 44 sidor). I domkyrkan kan man låna inplastade blad med korta beskrivningar av fönstren. Sentida inslag i våra kyrkor är inte ovanliga, men ofta är de förhållandevis små, och ofta passar de inte särskilt bra ihop med kyrkans övriga inredning. Här har man fyllt hela östdelen av domkyrkan med modernistiska glasmålningar, som passar utmärkt in i den medeltida katedralen. Bo Beskow och hans medhjälpare har utfört ett storverk.

Pinan och lidandet är slut. Skara domkyrka har äntligen återhämtat sig och blivit vad den var avsedd att vara, nämligen en fullt utrustad gotisk katedral.

Lars Gahrn

Läs vidare

Harald Wideen, Skara domkyrka: Kort historik och vägledning, Skara 1961.
Ragnar Sigsjö, Skara Domkyrka: Kort historik och vägledning, Falköping 1986.
Ragnar Sigsjö, Skara Domkyrka: Kort historik och vägledning, Skara 2005, ny bearbetad upplaga av ovanstående, med fler färgbilder och många nya illustrationer.
Anders Alberius och Harald Almegård, Bo Beskows glasmosaik i Skara domkyrka, 2008, 44 sidor.

Släktgård i Bäreberg sedan cirka 300 år

Släktgårdsdiplom. 1943 fick Krusegårdens ägare Sven Bergman detta diplom

1943 tilldelades Sven Bergman i Bäreberg ett släktgårdsdiplom undertecknat av kronprins Gustav Adolf. Där framgick att Krusegården i Bäreberg funnits i samma släkt under 216 år. Utdelandet skedde vid midsommartid i samband med Jordbrukareungdomens förbunds (JUF) 25-årsjubileum, och diplomerna delades ut till gårdar som bevisligen gått i samma släkt i minst 200 år.

Att släktgårdarna uppmärksammades just då är naturligt. Efter att släktgårdarna under 1800-talet förlorat i betydelse så vaknade intresset igen kring sekelskiftet 1900. Gårdarna bevarades i släkten, gärna oförändrade, och medan det tidigare handlat om en arvinge som gifte sig och tog över gården så kunde gården nu istället ofta drivas av flera ogifta syskon tillsammans.

Skaraborgska gårdar

I en ny doktorsavhandling, Släktgårdens uppkomst: jord och marknad i Skaraborg 1845 – 1945, från Göteborgs universitet har Martin Dackling studerat släktgårdens uppkomst i modern

tid och då valt exempel från tre skaraborgska socknar, Bäreberg utanför Nossebro, Ekby i Vadsbo och Våmb utanför Skövde. Där visar sig släktbanden vara starkast i Bäreberg och svagast i Våmb. Fast det senare berodde kanske inte på att Våmbborna var ointresserade utan på att Skövde stad och än mer kalkbrotten krävde alltmer mark.

Länge fanns hinder för fritt köp av gårdar men i takt med att jorden steg i värde undanröjdes hindren under 1700- och 1800-talen. Det var inte längre riktigt lika intressant att bevara jorden i släkten, pengarna styrde. Tidigare hade släktingar kunnat räkna med fördelaktiga priser, men nu styrde marknaden.

Dackling konstaterar att mönstret förändrades runt sekelskiftet 1900. Fortfarande gällde marknaden men nu kunde syskon tillsammans ta över en gård. Då slapp de att lösa ut varandra vilket blev dyrt, och löste dessutom arbetskraftsproblemen som blev allt större när städernas industrier lockade med bättre löner och arbetstider.

Modernt fenomen

Så den traditionella släktgården är ett modernt fenomen. Visserligen hade lagstiftningen under alla tider visat på särskilda band mellan gård och släkt, men under lång tid var det pengarna som styrde även om gårdarna fortfarande ofta ärvdes. Att släktgården blev extra populär i början av 1900-talet kan ha berott på att ungdomen började överge landsbygden, men också att känslan för nationen och den egna jorden ökade.

Senare kom förstås också rationaliseringarna där de små gårdarna alltmer gick upp i större enheter. Men visst finns släktgårdarna kvar. I avhandlingen följs Krusegården bara fram till 1943, men Krusegården i Bäreberg ägs idag av Roland Bergman, som även har tidigare släktgårdsdokument bevarade. Nu har Krusegården gått i släkten i nästan 300 år och när jag pratar med Roland Bergman berättar han att han hoppas på en son som efterträdare. Han skulle då bli tionde generationen ägare.

Samtalet med Roland Bergman visar klart att kärleken till släktgården och minnena av traditionen är starka. Så kanske kan det vara dags för en ny avhandling framöver om släktgårdar som lever vidare.

Hans Menzing

Från Lidköping till Sydamerika för 170 år sedan

Skeppsläkare berättar i dagbok om resan

Att Lidköpingsbor numera far jorden runt på charter- och äventyrsresor är inte så ovanligt. Tvärtom. Men för 170 år sedan var resor till främmande kontinenter unika. Komministersonen Pehr Apelqvist föddes i Lidköping 1806 och medföljde 1842 som skeppsläkare ett örlogsfartyg till Sydamerika. Hans dagbok från resan finns bevarad och man vågar gissa att han var den förste i Lidköping födde som landsteg i Montevideo, Rio de Janeiro, Bahia, Barbados och andra latinamerikanska hamnar och upplevde den karibiska övärlden.

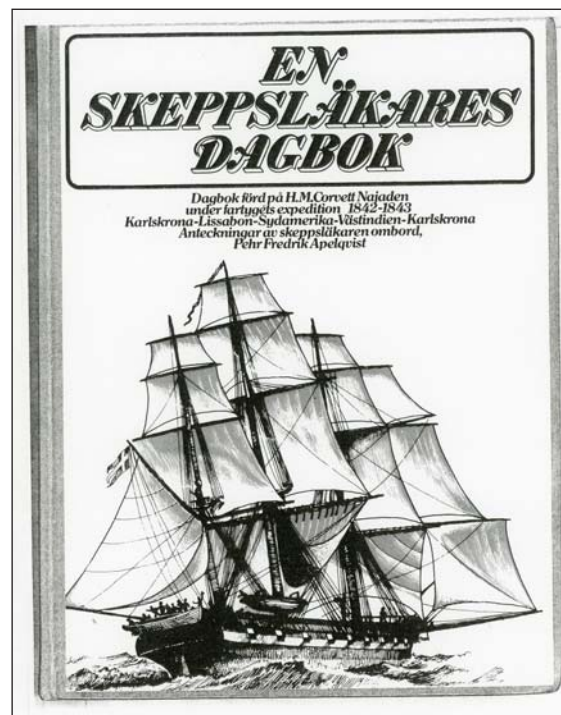
När medicine doktorn och kirurgi magistrern Pehr Fredrik Apelqvist i september 1842 inmönstrade på korvetten Najaden i Karlskrona tänkte han knappast på sin barndom i Lidköping. Där hade hans far varit komminister i Nicolaikyrkan och lärare och vikarierande rektor vid Lidköpings skola och under den tiden hade Pehr Fredrik skådat dagens ljus. Pappan blev senare utnämnd till kyrkoherde i Hjälstad och sonen kom att vandra den vanliga lärdomsvägen över Skara gymnasium till Lunds universitet för att till slut hamna vid medicinska fakulteten i Uppsala. Nu skulle han bli skeppsläkare under Najadens färd till Sydamerika och Västindien och beslutet att mönstra ombord berodde på hans stora saknad och sorg efter hustrun Gustafva, som hastigt dött i barnsäng samma vår. Han hoppades säkert att resan skulle skänka honom lindring och tröst i hans svärmod. Najaden skulle vara borta närmare ett år och besöka många exotiska länder och intressanta hamnar. Kanonlavetter skulle till levereras till Sveriges sista koloni, Saint Barthélemy.

Under hela resan gör Pehr Fredrik flitigt anteckningar och dessa gavs 1975 ut på Spectras förlag i Halmstad med sjökapten Alvar Wisjö som uttolkare. Det är en fängslande dagbok, men den är också ohygglig i sin svartsyn. Den stackars skeppsläkaren kan inte komma över hustruns grymma död utan fyller sin dagbok med självanklagelser och depressiva tankar. Det går t o m så långt att han längtar efter döden vart han än seglar; så skriver han t ex i Bahia: "Jag har seglat kring halva jorden för att skingra minnet, det har inte lyckats. Här sitter samma kval kvar, fräter, gnager".

Mellan sina täta anfall av melankoli kan dock den gode skeppsläkaren ge målande detaljer och skildra roliga upplevelser, så t ex i Rio: "Slavarne nakna, lastade på huvudet, springer i långa rader under en festsegersång, sjungande var sin stavelse". Eller från Montevideo: "Hyrde oss tvenne ridhästar. Dessa togs med lasso och sadlades inte, varför jag ville återlämna min häst och steg av. Men efter ytterligare försök bär det av i fyr, annorlunda rids här aldrig".

Redan från resans början tycks Apelqvist ha haft det svårt att umgås med den övriga besättningen. Med kaptenen råkar han i dispyt och får av honom snubbor för att han missköter de sjuka ombord. Kaptenen förde tydligen ett hårt regemente på sitt skepp med stränga prygelstraff för lindriga förseelser. Detta upprör Apelqvist. Även det övriga befälet tycks ha varit råbar-kade och föga bildade, så beskrivs underlöjtnanten sålunda: "Han har från första dagen fört ett sådant språk, att han aldrig borde få umgås med hederligt folk". Fastän Apelqvists aversioner mot officerskamraterna är stora, hindrar det honom inte att slå runt med dem på hamnkrogarna. Så i Bahia: "Middag på hotell L'Union. Gick på spektakel. Bars ombord".

Resans höjdpunkt verkar ha blivit besöket på Saint Barthélemy. Och det inte bara för att ön var svensk. Apelqvist ger en nästan linnéanskt, noggrann beskrivning av växter och djur, han skildrar baler och fester och han är med om olika turistäventyr,

såsom fiske och sköldpaddsfångst. Han blir på ön också mycket uppskattad i sin egenskap av läkare och får fullt upp med patienter. Apelqvist verkar nu för första gången på resan i själslig balans och vid sunda vätskor.

Hans uppskattning av koloniens ekonomiska värde är inte stor, halva huvudstaden Gustavia hade 1837 blåst bort och inte återuppbyggt, många slavar hade rymt, handeln var i avtagande och jordbruket låg till stor del i träda. Men naturen uppskattas av de svenska örlogsmännen som under tre veckor får tillfälle att genomkorsa ön och häpna över de många exotiska frukterna och de märkliga växterna.

I maj hade Najaden anläpt Azorerna på sin väg hem till Sverige och Apelqvist tänker där på göken och bofinken hemmavid och han fruktar för att åter få såren upprivna efter hustruns död. Resan går dock obönhörligt mot sitt slut och inom kort är Najaden tillbaka till Karlskrona, platsen för hans lycka och olycka. Underligt nog verkar Apelqvist snart nog ha tröstat sig. I augusti förlovar han sig och efter alla dessa utbrott i dagboken av svärmod och dödslängtan upplevs det nära nog som en västgöta klimax. Lyckan verkar åter le hult mot honom, men tragedin lurar bak hörnet. Han hade känt det på sig för i dagboken står det: "I djupet av min själ har alltid legat en hemsk aning att jag alltid kommer att sträva efter ett oblikt öde och jättestora svarta spöken grinar mot mig". Han blev tyvärr sannspådd, 1846 tvingades han att avsäga sig sin provinsialläkartjänst och intogs på Söderköpings kuranstalt för vård av en allvarlig sinnesjukdom. Den förvärrades och Apelqvist dog 1848 i Karlskrona, efterlämnande hustru och två barn.

Apelqvist ville inte att dagboken skulle nå ut till allmänheten och det kan man förstå, den är alltför mycket en personlig sjukdomsjournal med symptom på både förföljelsemani och schizofreni. Att den nu mer än 100 år efteråt ändå har publicerats ska vi dock vara tacksamma för. Det är ont om skildringar av livet ombord på en svensk örlogsmann från denna tid och Apelqvists berättelser från olika strandhugg är tidstypiska och unika.

Torparson från Dimbo hjälpte fattiga barn

Djäknestallet. Kanske bodde i alla fall Carl Herman Tidelius här under sin studietid. Här visas stallet för en besöksgrupp av Uno Bohman. Foto: Hans Menzing

Om man i Dimbobygden förr ville göra karriär så måste man ta vägen via Skara. Så gjorde torparpojken Carl Herman Tidelius 1870. Och till Skara sände kontraktsprosten Samuel Melin sina barn i början av 1900-talet, pojkarna till läroverket, flickorna till flickskolan.

I alla fall Carl Herman kan ha bott i Skaras märkligaste byggnad, Djäknestallet. En anspråkslös liten byggnad i backen nedanför Biblioteket där pojkar från landet bodde under terminerna och försökte överleva på den matsäck som de fick med hemifrån. Prästbarnen Melin hade det nog lite bättre, det berättas om hur mor under de 14 år då de många barnen studerade i Skara, hela tiden måste göra iordning mat att sända till barnen och dessutom se till att de var helt och prydligt klädda.

Uppoffringar

Att studera på den tiden krävde stora uppoffringar både av eleverna och deras föräldrar. Den fattige Carl Herman Tidelius glömde aldrig att han fått hjälp att studera, så när han så småningom blev lärare på Maria skola på Söder i Stockholm ägnade han mycket tid och pengar till att hjälpa sina fattiga elever. En gång när han såg pojkarnas urusla skor så hämtade han allt han hade hemma i skoväg och gav till barnen. Hans insatser berömdes rentav i en bok av Stockholmsförfattaren Per Anders Fogelström.

Om barns utbildning kring förra sekelskiftet berättas i nya numret av Dimbobygden. Där skriver Kjell Henrysson om Tidelius medan Samuel Melin beskriver det Melinska prästhemmet. Glädjande nog ägnar han stort utrymme åt att prisa sin mor, som under många år hade dubbla hushåll att sköta, det hemma och det hos barnen i Skara.

Teaterkulisser

Göran Blixt berättar om två mycket värdefulla textilier från det stora nordiska krigets år 1700 – 1721 som återbördats till Kungslena kyrka efter att ha sett över av konservator. Textilierna knyts till en historia om majoren Swen Lagerbergs räddning vid Poltavaslaget 1709.

Lars-Axel Jangbrand kompletterar med en mer okänd konstskatt, ett antal teaterkulisser som målats till en i en rad lokala kabaréer som framfördes i Kymbo bygdegård. De målades av Stanley Helin, som senare blev erkänd konstnär. Ett stort antal av de gamla kulisserna återges här i färg och är kanske inte så konstnärliga, men mycket typiska för den tidens nöjesvärld, tror jag. Hoppas att de kan räddas.

Som vanligt innehåller årsskriften en lång rad mycket läsvärda artiklar och man sparar inte på bilderna. Detta är 47:e utgåvan, en verkligt imponerande hembygdsinsats.

Hans Menzing

Kvartersfotboll helgon och Jönn

Fotbollen i Falköping är verkligen inte bara Garvis Carlsson, även om han är mest känd. För ett drygt halvsekel sedan hade alla stadsdelar i Falköping sitt eget kvartersslag. Där ville alla pojkar vara med, och lagens framgång betydde oerhört mycket för stadsdelens anseende.

Det är Sven Clenow som i skriften Falbygden berättar om Kvartersfotbollen förr – en snart bortglömd kulturhistoria. Han minns den tiden då lagen möttes på den tidens stora fotbollsarena, Hästbacken. Matchskjortorna köptes på Standardmagasinet och klubbmärket syddes dit av någon av killarnas mamma.

Många lag

Där fanns lag som Ranten, Epa, Mösseberg, Vita Stjärnan, Centrum och en lång rad andra. Alla var lika älskade och viktiga för sin del av stan. Nu lever detta bara i minnena, och de slocknar förstås också så småningom.

Jodå, Sven Clenow berättar också om ett stort litet idrottsmuseum i staden där man bland annat kan möta just presentationer av Garvis Carlsson.

Den ständigt aktuella poeten Jönn uppmärksammas förstås av Perra Ljungberg, man kan ju nu på CD höra Claes Astin läsa Jönndikter. En lång rad organisationer presenteras som Karleby Hembygdsförening samt Svarta Örnsorden och NN.

Kom Sankta Elin egentligen från Göteve vars kyrka här ses på en gammal teckning.

Elins kyrka

Och så slår Lars Edvardsson ett slag för att den heliga Elin kanske inte alls dog i Götene, utan i Göteve. Inte minst med tanke på att där funnits en Elins kyrka som borde grävas ut och uppmärksammas. Tanken är intressant nu när Elin blivit aktuell igen. Edvardsson funderar rentav på om hon var från Kullings Skövde men fastnar för att hon skall kallas Elin av Skövde.

Hans Menzing

Falbygden 2013. Redaktion: Bässe Johansson och Lena Persson. Utgivare: Falbygdens Hembygds- och Fornminnesförening. 134 sidor.

Störst på Västgötalitteratur, Vätternböcker, Göta Kanal och Folke Dahlberg

Antikvariat Wetter, Göran Midman

Tunnbindaregränd 1 A, 544 30 Hjo

goran.midman@hjomail.se

0503-655895, 072-7414209

www.bokborsen.se

Två dikter av Arne Appelqvist, Blomberg

EKENS SKÄRGÅRD

Vid Källandsö bland Ekens alla fjärdar
där låg en gång de obesuttnas strand
Nu öppnar sig den vackraste av världar
Vårt Eden ryms i hundra öars land
Och Stora Eken flyter som en hägring
bland kala kobbar i ett soligt dis
Från vårens glans till sommarns heta fågring
så blåser lika vänligt kvällens bris

På alla fågelskär med lav och mossor
där häckar snäppa och där härskar trut
Här kan man se den glupska minken frossa
På tärnors ägg han njuter sin tribut
En envis vind kan verka i det lilla
på holmar med en tom och öde strand
Där känns som tiden ändå har stått stilla,
som om vi hittat till vårt ursprungs land

Bort genom Ekens sund med trånga vatten
där kan man se en skymt av Navens fyr
Då sommarns vindar flyger över gatten
ut emot Dalbons vidd vår farkost styr
För dem som går på strand i siktigt väder
det öppnar sig ett mäktigt sceneri
För dem som for till sjöss av våra fäder
det fanns en tro att Herren stod dem bi

För Dalbons krabba sjö den bryter sönder
i nordlig storm, i dimma, snö och is
En prövning, svår för seglationens bönder,
en vind som vred och vände i kapis
Med minnen som kan tynga sjömäns tankar
på farlig bank och vid förrådskt grund
de styrde in mot fjärd att sätta ankar,
att söka nödhamn in i Ekens sund

Från sundets vassar hörs en storlom ropa,
det lät som bud från Roparuddens berg
Och gjusen ryttrar över alltihopa,
åt havsörnsvingarna ger himlen färg
På Ekens öar dväljes allt det forna,
en skog med ädla lövträd skymtar fram
På gammal åkerjord där betar korna
och alla tackor föder sina lamm

Vårt Eken ger en skymt av Herrens Eden,
ett land där senapskornet blir ett träd
Där Himlens fåglar bygger sina reden
och skördar utan både sådd och säd
Där allt som tär blir lättare att bära
strax innan löven börjar spricka ut
och ger ett bud att Sommaren är nära,
att all vår väntan lider mot sitt slut

SÖNDAG VID ULLERSUND

Vid Ullersund ligger ekskog och hagar
neremot strandäng med blåaste bård
Fyllda av minnen från fornstora dagar,
vetter mot Senäte anrika gård
Fröfjorden ligger så blank som en spegel,
tofsvipor springer i högstarrterräng
Neremot Bösshamn det vimlar av segel
Bort över viken syns öbornas äng

Sunnerby rymmer historiska strider,
Drakbergets fornborg och vendeltidsgrav
Kungshög som stammar från vikingars tider
Roparbergsudde med mossor och lav
Borta i öster syns Högkullens hjässa,
formar en fond till all vendelsk kultur
Från Otterstads kyrka det ringer till mäsas
Klockklang med toner som ljuder i dur

Plötsligt ett åskregn drar in över nejden,
det blixtrar och mullrar invid Läckö skans
Såsom det gjorde vid Gyldenlövsfejden,
när källändska pojkar bjöd dansen till dans
Med ursinnigt mod tog de daner vid kragen
Bönder från Ullre och Västbyggebyn
läste för fienden götiska lagen
Ledda av Bryngel och tecknen i skyn

Där Magnus Barfot en gång drevs på flykten
hände detsamma med Gyldenlövs här
Och över riket det spreds många rykten
om Ulleredsgossar med blanka gevär
Att allt är möjligt när åskornas söner
går till attack över mossarnas lagg
Då fiendestyrkor den sanning nog röner
om okrympta tyger på gammaldags plagg

Som stormen, som åskan, som aftonsol glöder,
som saltet fick sälta av Kristus en gång
Så svepte väckelsen in ifrån söder,
spreds över Kålland med ord och med sång
Förnyelsens Ande gav kraften och styrkan,
kunde ej hindras av gamla plakater
När Magni och Lindstedt predikat i kyrkan,
träffade Ordet båd folk och magnat

Vid ryggåstugornas spisar och härdar
ersattes skräp av böner och psalm
Budskapet öppnade upp nya världar,
törnet fick vika för skrifternas palm
När sommaren rörde vid björkar och lindar,
med tonföret rätt och harmoniet stämt,
Kändes det nog som om frälsningens vindar
Hörts i predikan som satts upp på pränt.

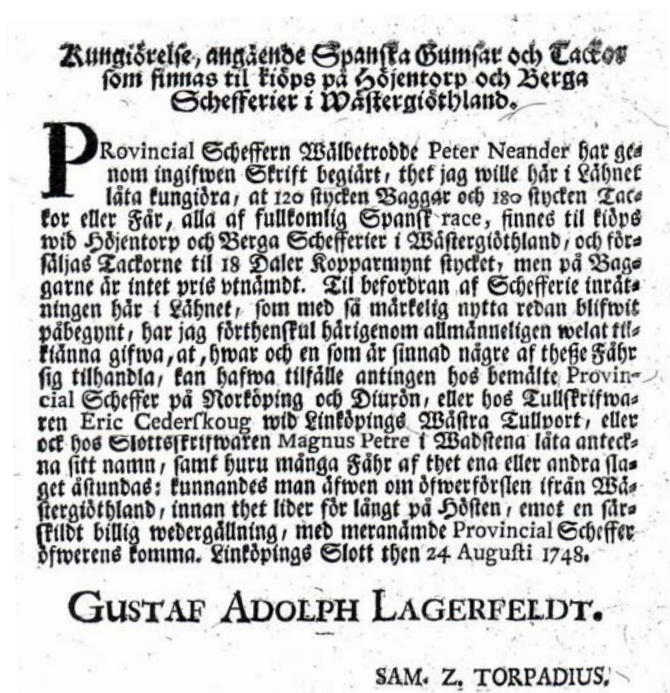
Intresserad av Exlibris?

Varför inte bli medlem i
Svenska Exlibrisföreningen?
Medlemskap för 2014 kostar 225 kronor
Plusgiro 33 45 82-4

FLOBY ANTIKVARIAT

Öppet : söndagar 13-19 (hela året)
Tfn 0515 40940, 40773

Ett litet unikt fåraktigt östgötatryck med västgötsk anknytning

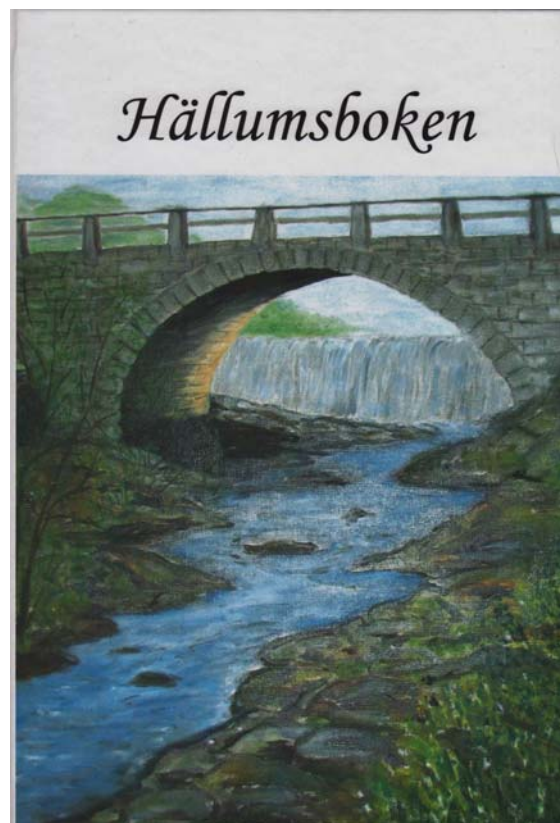
Få samla av östgötalitteratur torde kunna skryta med ovanstående ettbladstryck. Det är en kungörelse utfärdad av Gustaf Adolf Lagerfelt (1693-1769) sommaren 1748, samma år han blev landshövding i Linköpings län. I kungörelsen meddelar länets provinsialschäfer Peter Neander (1712-1755), att 120 baggar och 180 tackor av "fullkomlig Spansk race" finns att köpa från Höjentorps och Berga schäferier i Wästergötland. Kronobergaren och lundastudenten Neander hade 1741 varit elev vid Jonas Alströmers schäferskola på Höjentorp norr om Varnhem och förmodligen då gjort studiebesök på Berga schäferi i Torbjörntorp invid Falköping. Det tillhörde nämligen även Alströmers domäner. Av kungörelsen framgår tyvärr inte hur "öfverförslen ifrån Wästergötland" skulle ske. Det överlättes åt transportintresserade nutida läsare att klura ut.

P Räf

Fåruppfödning bedrivs allfort vid Höjentorp

Hällum kunde mörkna när Lidans vatten sinade

Denna vackra bild av bron över Lidan är målad av Bengt Carlsson.

Lidan ger liv åt Hällum, och för hundra år sedan hände det att hela sockna mörklades när vattnet sinade i ån. Halla kraftstation vid Lidan försåg nämligen normalt socknen med elström. Meningen var att man vid vattenbrist skulle hämta reservkraft från Trollhättan, men något kontrakt skrevs aldrig så vid vattenbrist svartnade det för sockenbornas ögon.

Det blev protester förstås och ett nytt bolag bildades. Det kan man läsa i en nyutkommen skrift, Hällumsboken, sammanställt av en studiecirkel inom Hällums intresseförening med Christina Ström som ledare.

Syftet med cirkeln var att dokumentera husen och gårdarna, och dessa visas nu på bild och tidigare och nuvarande ägare och boende presenteras. Dessutom får man vid bygdens två stora gårdar Stora Halla och Hälleberg även möta drängar, pigor, statare och rättare och många andra som förr behövdes för att driva en större gård.

Idag består Hällum främst av åkermark men förr fanns en vacker ekskog vid Halla hage dit ortsborna sökte sig för att plocka blommor, njuta av naturen och ägna sig åt lek och dans. I dag finns bara enstaka träd kvar.

Förr fanns här också affär vid Halla korsväg medan första skolan låg på Stommen. Två mejerier, ett på vardera av de stora gårdarna, fanns också liksom flera kvarnar. Här fanns även två syföreningar, fotbollslag, bastuförening, en Excelsiorförening för "sedligt intellektuellt framåtskridande" samt spelemannen Lill-Ingvar.

Här verkade också konstnären Bengt Carlsson från Ingagården, som gjort den vackra omslagsbilden.

Hans Menzing

Hällumsboken. Redaktör: Christina Ström plus tio medlemmar i Intresseföreningens studiecirkel. Utgivare: Hällums Intresseförening. 102 sidor med många bilder.

Mariestadsroman med kärlek, humor och satir

Göran Olsson Trampe är pensionär och har nyligen debuterat med en välskriven och fångslande roman, *Sonen*. Han har arbetat som gymnasielärare i Mariestad och undervisat i svenska och historia och är intresserad av film. Hans bok är ingen nyckelroman men klart framgår att romanens handling utspelas i Mariestad, men såväl människor som miljöer går säkert att hitta i många andra småstäder.

I mångt och mycket är boken en litterär lek, romanens första mening, "I dag dog min mor" inleder också Camus roman *Främlingen* och läsarna lär känna igen de byråkratiska korridorerna från Kafkas romaner och drag av Sara Videbeck i den kvinnliga huvudpersonen. Olsson Trampes berättarteknik och komposition är inspirerad av den moderna filmens klipptechnik, med tillbakablickar och uppbruten kronologi och hela boken liknar på många sätt ett filmmanus. Boken är dock lättläst, de litterära och filmiska sidospåren tynger inte och i stället fokuserar läsaren säkert på den satir, kärlek och humor som flödar generöst.

Boken handlar om den 40-åriga Martinault som är anställd på något slags verk, skola eller institution. Dit kommer en dag en ny chef, som vill förändra allt på arbetsplatsen, han kallas utvecklingschef och är fylld av ambitioner och modeord. Han vill t ex implementera, ändra styrfunktionerna och införa flödesmönster och coachning. Det väcker självklart irritation på arbetsplatsen och främst Martinault drabbas av chefens vrede. Martinaults situation förvärras av att hans mor i Norrland har dött och att den smällkalla vintern med snökaos och inställda tåg hindrar honom att resa upp för att begrava henne. Den stränga kylan mildras dock av att Martinault har inlett en het kärlekshistoria med städledaren Sara, som gärna ger honom sexuell stimulans, men håller på sin självständighet.

Romanens personskildringar är träffsäkra och ofta humoristiska eller satiriska. Martinaults pappa som den Dan Andersson-sjungande vildmarksälskaren är ett lysande porträtt, hans mamma är mera tragisk. Hon har fattat kärlek till en hundvalp,

men också till en kennelägare. Romanens roligaste biroll spelas av kontorisen Lola Dankova, som degraderats av utvecklingschefen av skäl som läsaren lätt inser men facket håller henne om ryggen.

Fimbulvintern ger till slut med sig och Martinault kan resa till Norrland för att begrava sin mamma. Där träffar han människor som porträtteras med omsorg, humor och ironi, t ex en begravningsentreprenör, en föreståndarinna på servicehemmet och den pensionerade kyrkoherde som ska sköta jordfästningen. Under samtal på den hala kyrktrappan mellan Martinault och kyrkoherden vill det sig inte bättre än att de båda halkar omkull. Kyrkoherden så illa att han bryter ena armen. Han är dock av segt norrländskt virke och från sin sjukhussäng genomför han per telefon via högtalare jordfästningen. Episoden på kyrktrappan och den telefonledes genomförda jordfästningen med kyrkvaktmästaren ösande de tre skoporna mull på kistan är som hämtad ur en film av Jaques Tati!

Med mammans ägodelar samlade i några resväskor återvänder Martinault hem till sin Sara och nu väntar det tredje och sista mötet med den omstridde utvecklingschefen. Det ska äga rum första måndagen i mars och då skiner solen samtidigt som första alarmer för fara ljuder över hustaken. Martinault ser en skylift med en stor låda hänga i en vajer men med stor tillförsikt går han mot utvecklingschefens kontor, obekymrad om han ska få sparken eller inte. Samtidigt som "Hesa Fredrik" varnar för fara för tredje gången faller något över honom, det är lådan från skyliften.

Blodig och medvetlös ligger Martinault plötsligt där, av högre makter befriad från det sista mötet med sin chef. Om Martinault överlever får läsaren själv fundera på och avgöra. Kanske avslöjas det i Göran Olsson Trampes nästa bok, han har nämligen planer på en sådan. De som läst hans lyckade debutroman med all humor, satir och lärdom hoppas naturligtvis på det.

Tore Hartung

Göran Olsson Trampe: *Sonen*. Roman. Papertalk 213. 300 s

Skaramissalet på frimärke

Den 8 maj kommer flera nya svenska frimärken. Det blir en serie som har kyrklig konst som tema. Vi vet säkert att ett av fem märken blir med motiv ur Skaramissalet tillsammans med Biskop Ödgrim. Ur skaramissalet avbildas ett uppslag. Biskop Ödgrim återfinns på en dopfont från Öttums kyrka. Ödgrim var biskop när Skara domkyrka invigdes som Domkyrka år 1150. Vilka motiv de övriga fyra märkena får, är ännu en förborgad hemlighet.

Posten kommer vid en ceremoni i Skara, torsdagen den 8 maj att börja försäljningen av frimärkena. Enligt uppgift kommer frimärkets gravör att gästa Skara vid evenemanget.

Givetvis finns även möjlighet att erhålla förstadagsstämpade märken samt att även köpa Skaramissalet till reducerat pris denna dag.

Engelsk ambassadör finner den svenska armén i aftonkorum

Genom det snöhöljda landskapet hade han färdats nästan hela eftermiddagen, den engelske ambassadören Thomas Meadowe. Hans uppdrag är tydligt: att förmå den väldige svenske krigarkungen Karl X Gustaf att återuppta fredsförhandlingarna med Danmark. Det är medio februari 1658 och de svenska trupperna, kanske 6 500 man, hade avverkat ett hisnande fälttåg över milsvida frusna hav mellan snötäckta danska öar och står nu bara några mil söder om Köpenhamn. Staden ligger förlamad i skräck, trots att där finns ca. 14 000 soldater. Men de är dåligt utbildade och utrustade under det att den svenska armén är sin tids främsta med härdade veteraner från Trettioåriga krigets tid och de senaste årens strider i Polen; befälstheter i de svenska trupperna är överväldigande, i många förband var tredje man. Svenska kavalleripatruller behärskar förterrängen utanför Köpenhamn. Kungen hade själv deltagit i spaningsritter i stadens närhet.

Danmark illa ute

Danmark måste få fred. Ingen hjälp fanns att få, ty isen runt landets öar hindrade holländare, brandenburgare och andra att komma till hjälp. Thomas Meadowes slädfärd från Köpenhamn gick längs den av Kristian IV några decennier tidigare anlagda nästan spikraka vägen söderut via Køge till Vordingborg. Någon vecka tidigare hade han rest den hela sträckan i sällskap med danska förhandlare som omedelbart vid ankomsten spärrats in i Gåsetornet i Vordingborgs slott medan Karl X Gustaf och hans medarbetare formulerade sina fredsvillkor – som i princip innebar att Danmark skulle upphöra att existera som självständig stat. Dessa villkor hade förkastats av danskarna. Karl X Gustaf beordrade fortsatt offensiv mot Köpenhamn. Nu beror Danmarks överlevnad på att Meadowe kan få igång förhandlingarna igen.

Scenen är minnesvärd. Det är i kvällen måndagen den 15 februari 1658. Den nedåtgående solen färgar himlen i väster röd. Tunna molnkyr i gult och rött bildar tak över landskapet. Snön är iskallt gråvit med långa mjuka skuggor från solljuset. Längs Kristian IV:s väg (som än idag har samma sträckning, parallellt med en modern motorväg) står stilla en lång mörk massa av män. Konung Karl X Gustaf har ställt upp sina trupper till aftonkorum. Tvärs mot vägen, mot Köpenhamnhållet, löper en låg ås, ett stycke mot väster beklädd med buskar och träd. Där bakom ligger Torslunde Magle by. Låt oss gärna gissa att Meadowe, när han når åsens krön i sin släde, redan kan ha hört en mäktig psalmsång ur sträva och trofasta strupar, kanske med orden "Vår Gud är oss en väldig borg, han är vår sköld och värja ..." som den kända Lutherpsalmen löd på 1600-talet.

Efter korum går den svenska armén i kvarter i Torslunde Magle by. Ambassadören får träffa kungen och får beskedet att förhandlingarna kan återupptas. Meadowe sänder en kurir tillbaka till Köpenhamn där man redan före midnatt fattar beslut att sända två förhandlare att utverka fred "med de liideligste Conditioner mueligt er". Provinser, län och utrustade skepp fick i behövlig utsträckning överlämnas till Sverige.

Förhandlingar i prästgård

I dagbräckningen tisdagen den 16 februari når förhandlingarna de svenska förtrupperna vid Taastrup, två mil väster om Köpenhamn och bara tre kilometer från Torslunde Magle by. Men först vid middagstid får de audiens i det svenska högkvarteret och sedan beslutas att förhandlingarna skall äga rum i Taastrup i greve Thotts kvarter i prästgården.

Förhandlingarna präglas av dansk förslagenhet och svenskt maktspråk. Vid ett tillfälle slår en svensk värjan i bordet och säger att nu får det vara slut med "långebanken". Vid ett annat tillfälle får danskarna höra följande ord: "När nu den rättfärdige Gud låtit välsigna de svenska vapnen, skulle vi med söta ord låta svatsa oss ifrån de medel vilka Gud oss givit haver att försäkra våra land och gränser, då skulle vår konung vara otacksam emot Gud och göra sig och sina undersåtar orätt"

Den 18 februari, på tidig eftermiddag, skrivs fredsfördraget under i Taastrups prästgård. Men det är så hastigt hopkommet, att ett nytt fördrag måste göras vilket med några förtydliganden och justeringar undertecknas i Roskilde den 27 februari 1658. Än idag bestående vinster för Sverige av denna fred är innehavet av Skåne, Blekinge, Halland och Bohuslän.

Även i Västergötlands historia är dessa händelser värda att minnas ty i den svenska armén ingick Västgöta kavalleriregemente samt Valle och Vadsbo härads ryttare; dessa häraders ryttare tillhörde vid denna tid Östgöta kavalleriregemente.

Bengt P. Gustafsson

Vilken succé för vår egen historiska tidning!

Skaffa en egen prenumeration på **Mimers brunn - arkeologi etnologi & historia i Västra Götaland**

Helårsprenumeration 250:- (6 nr)
Sätt in pengarna på bankgiro 5117-2286
texta namn och adress. För info: vatteljuset@telia.com eller tel. 0512/205 19

Riddarna på Hällered

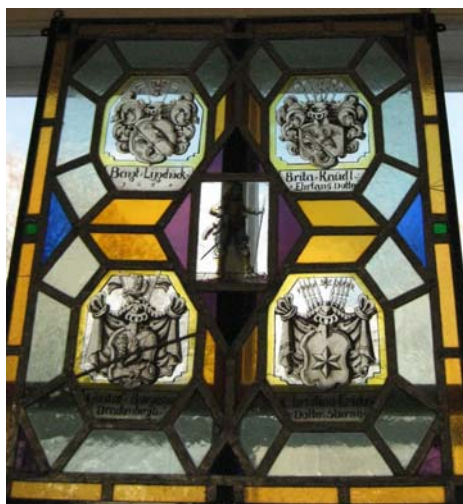
Ett av fönstren i Sandhults kyrka i Ås kontrakt pryds av tre målade fönsterrutor som överlevt från ortens gamla kyrka. De lär ha skänkts till kyrkan av välborne Erik Nilsson Drakenberg på Hällereds säteri år 1654 och visar dennes och släktingars namn och vapenbilder. Hembygdsforskaren och folkskolläraren A. O. Johansson tror i sin bok *Sandhult. Gammalt och nytt* (1954) att målningarnas syfte

var att de omnämnda personerna skulle få sina namn bevarade till eftervärden, vilket i så fall har lyckats.

Drakenbergarna tillhörde ridderskapet och härstammade enligt Elgenstierna från borgaren och handelsmannen i Nya Lödöse Börje Gunnarsson i Holm (1553–1593), som H. Larsson i sin artikel menar blev dödad i slagsmål med länsman. Han var gift med *Karin Nilsson*¹ (1553–1625) som vid hans död gifte om sig med den fridsammare Christoffer Andersson Kempe som också var förmögen handelsman i Nya Lödöse. I sitt andra gifte fick Karin sonen Johannes Kempe Nilosiensis (f. 1596) som blev biskop i Skara 1655. Warholm skriver i sitt herdaminne att "[d]etta embete förestod han med nit och allvar, men blef slutligen så gammal och svag, att han i flera år måste hålla vid sängen". (J. W. Warholm, *Skara stifts herdaminne*, 1871.)

Biskopens äldre halvbror häradsfogde Nils Börjesson (1580–

1 Namn i kursiv markerar förekomst på glasmålningarna.

1655), född "nordan ån" i Nya Lödelse och skolad i räkning och handel i Lübeck, blev 1624 av Gustav Adolf utnämnd till "innehavare av en av de tre presidentbefattningarna i det nyss anlagda Göteborg, medan de båda andra bekläddes med en tysk och en holländare. [...] Hans kolleger beklagade sig hos regeringen över att [...] B. regerade över borgarna som en obeskedlig fogde över bönder" och han avsattes efter stridigheter med stadens magistrat. (B. Linden i Svenskt biografiskt lexikon, band VII, 1927.) Men "[i]cke ens med B:s död upphörde tvisterna", skriver Linden, utan staden och Börjessons arvingar bråkade om en skuld Börjesson skulle ha underlåtit att betala. Börjesson var först gift med dottern till kyrkoherden i Vingjöns Ulphonius dotter Sara Jönsdotter (d. 1602) men sedan omgift 1603 med *Brita Torisdotter* (1586–1645); dotter till kyrkoherden i Rångedala Thorerus Laurentii (1541–1608). Laurentii hade studerat i reformationstaden Wittenberg, men hans farfar begav sig enligt Elgenstierna ut ur riket med Skara stifts siste katolske biskop Magnus Haraldsson.

Det var Börjessons och Brita Torisdotters son Erik Nilsson adlad Drakenberg (1608–1659) som erhöll Hällered genom gifte med Margareta Ekeblad (1623–1676), änkan till gårdens förre ägare Erland Kaffe. Hällered hade varit i ätten Kafles ägo sedan Mats Kaffe, som även ägde Röhl i Bredared nära Sandhult och Hallarne som brändes av danskarna 1511, gift sig med Märta Lindormsdotter, dottern till västgötalagmannen Lindorm Björnsson Vinge, som Malmgren pekar ut som gårdens förste ägare. (E. E. Malmgren, *Frälsegårdar i Sjuhäradsbygden*, 1961, s. 219.) Margaretas föräldrar var översten och skalden Christoffer Ekeblad och *Brita Uggla* (1584–1651). Hennes syster *Anna Ekeblad* (1628–1685) var gift med *Bengt Liljehök* (1612–1665) som blev den förste svenske landshövdingen i Halland. I sitt tidigare äktenskap med Erland hade Margareta dottern *Brita Kaffe Erlandsdotter* (1646–1730), gift med major Stårck.

Erik Nilsson dog den 26 oktober 1659 i Wolgast, Pommern, efter att han blivit skjuten i ena knät av rikets fiender den 23 oktober vid Svine skans i Usedom. Han hade, skriver Elgenstierna, "även förut under sin tjänstetid blivit i krig illa skjuten och sargad".

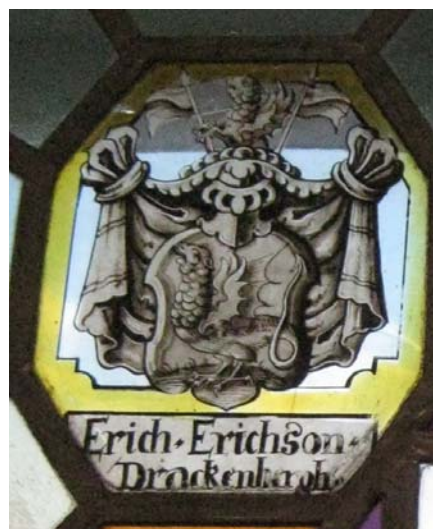
Erik Nilssons äldre bror Börje Nilsson Drakenberg (1606–1692) var gift med *Christina Stierna* (d. 1677). Börje var herre till Tissås i Härna socken som han fått i arv efter Nils Börjesson. Han var enligt Gustaf Markvinge "frikostig med gåvor till hembygdens kyrkor. Sålunda skänkte han till Härna kyrka altartavla, predikstol och mässkrud. Det berättas att överste Drakenberg hade som villkor för att betala kostnaderna för renoveringen av altartavlan, att han själv fick avbildas bland apostlarna på tavlan. Denna altartavla föreställer Nattvarden och dess instiftande. Den tappre krigaren syns avbildad i tidstrogen 1600-talsdräkt mitt ibland apostlarna". (G. Markvinge, *Kyrkorna i Sjuhäradsbygden*, 1981, s. 67.) Makarna

hade sonen *Gustaf Börjesson Drakenberg* (1646–1676) som var löjtnant och gift med Ingeborg Kaffe.

Fönstren påminner också om Erik och Börjes bror *Nils Nilsson* (f. 1619). 1694 skrev han till konungen med bön om ekonomiskt bistånd sedan Börje som tidigare hjälpt honom avlidit.

Erik Nilsson bebyggde Hällered och även Källeberg i Sandhult till sätesgårdar. När sedan hans son *Erik Eriksson Drakenberg* (1654–1731) tog över i nervösa reduktionstider reducerades Hällered till kronan 1682, men Eriksson lyckades byta tillbaka den till frälse. Han var född på Hällered det år målningarna är daterade och studerade i Uppsala innan han beträdde den militära banan. 1703 fick han avsked från kronans tjänst och levde sedan som pensionär. Han dog i Eds socken i Värmland där familjen hade ytterligare en egendom, men fördes till Sandhult för begravning i kyrkan där. Familjen hade ett gravkor som användes som sakristia.

Den drakenbergska graven var "af sten med torn vppå, på

södra sidan Choret" och brukades "med Familiens frihet til sacristia" enligt kyrkoherden i Bredared Andr. Joh. Giers beskrivning över sin församling 1750.² (S. Isaksson, *Beskrivningar från 1700-talet över Bredareds församling*, 1988, s. 10.) Jacob Burlander skrev 1784 att "[d]enna Graf är nu öfvermurad, och apterad til Sakristia, hvarför

det åligger Kyrkan, at hålla Grafven vid magt". (Isaksson, s. 24.) Johansson berättar att lagman Rogberg på Hällered i slutet av 1700-talet gjorde anspråk på koret, men att man då hänvisade till ett sockenstämmobeslut taget 1648 som upplyste att Erik Nilsson Drakenberg "låtit uppmura denna byggnad i avsikt att nyttja den till en grav", men hade tillåtit "att övre rummet nyttjades till sakristia mot villkor, att socknemännen i Sandhult åtog sig att hålla den allt framgent vid makt, vilket lovades". (A. O. Johansson, s. 70.) När den gamla kyrkan revs inför bygget av den nya 1842 fann man sig dock inte längre bunden vid detta löfte utan man rev även gravkoret.

På östra sidan av koret hängde enligt Burlander "2:ne Värjor med et Sköldvapn der midt uti föreställes en Drake, hvartil ock finnas 2:ne Standarer efter ÖfversteLieutenantn öfver et Uplands Cavall. Reg:te H:r Er. N. Drakenberg til Helleder och Källeberg Född 1608 på Tistelåhs i Ving i Å. H:d. Död i Wolgast 1659 d. 23 Oct:r. På Södra Väggen fram i Choret ser man et annat Epitaphium med Sköldvapn til åminnelse af H:r Fendrickn Er. Drakenberg, född på Helleder 1689 1/5 och död i Götheborg 1710 d. 12/6". (Isaksson, s. 23 f.) Fänriken Erik Drakenberg var Erikssons son. Han blev enligt ättartavlorna "vid Viborg illa bleserad" 1706, vilket kanske bidrog till hans tidiga död.

Sandhults kyrkklockor är från gamla kyrkan och den mindre är en gåva från Erik Nilsson Drakenberg, vilket framgår av inskriptionen: "Til Gudh namges ähra och Sonhulte kiörkas hder omgjuten i Giötheborgh och förmäht pökostas af salige her översteleutnant Eric Drakenbergh til Hällevad och socknen men nu förbättrat och förökta af kiörkans medel". (Johansson, s.

2 Pastoratet omfattade Bredared, Sandhult, Hedared, Tämta och Vänga. 1948 ändrades namnet till Sandhults pastorat. Tämta och Vänga hör nu till Fristad.

74 f.) Klockorna hängde i en separat stapel och Johansson har i källorna funnit klagomål över att ”resande och andra i obehörig tid ’företogo ringning’”. (s. 70.)

Johansson redogör för en lokal tradition som gör gällande att en ”kunglig skrivelse till Drakenberg blivit uppbränt tillsammans med en anteckningsbok, som bl. a. skulle ha innehållit en uppgift om, att Carl von Linné med resällskap vid sin västgötaresa stannat vid Källeberg, där en fest pågick”. (Johansson, s. 168.) Möjligen åsyftas det brev från kronan som lästes upp vid 1652 års riksdag och som gav Erik Nilsson mandat att ersätta sin bror Börje som ättens riksdagsman. (*Sveriges ridderskaps och adels riksdags-protokoll 1652-1654*, 1873, s. 47.) Att Linné skulle ha festat på Källeberg ges inget stöd i naturforskarens egna reseanteckningar.

Eriksson hade elva barn sammanlagt, vilka sålde Hällered till prästsonen överstelöjtnant Mårten Fredrik Kjerrulf von Wolffen (1717-1785), som även besatt Röhl. 1783 anlade han i Sandhult Wolfenfors bruk som producerade spik. Hans dotter Ingela Johanna (f. 1756 på Röhl) var gift med ryttmästare Erland Kaffe vars farfars farbror var Margareta Ekeblads första make med samma namn.

En annan person ur krigarkasten som fått sitt namn bevarat genom donationer till Sandhults gamla kyrka är kaptenen Axel Bongenhjelm. 1693 skänkte han en silverkanna för kommunionbruk och en nattvardskalk av samma material. Dessvärre har dessa försvunnit, troligen genom en stöld som ägde rum 1840, men en ljuskrona av mässing som han också gav finns kvar och används i nya kyrkan. Den har en inskription med följande lydelse: ”Denna crona sampt flere tilförne anseentlige skänker hafver Capitein Wälb:ne Herre Axell Bongenhjelm gifwit til Gudz namps Ähra och Sanhulta kyrkos prydnat anno 1698”. (Johansson, s. 76 ff.)

Bongenhjelm hette från början Bonge och föddes i Leipzig i maj 1646. Föräldrarna Daniel Andersson Bonge (d. 1690) och Elisabet (d. 1709) är båda begravda i Sandhult, där de enligt Johansson besatt halva gården Ebbared som frälse.

I den gamla kyrkan fanns enligt Giers beskrivning två epitaphier med det bongenhjelmiska vapnet, inskriptionen var på den ena avfallen men den andra löd: ”Kongl. Maj:tz Trotienare och Capiatin vnder Wästerbotns Regemente, Then Ädle och Welborne Herren Axel Bängenhielm, födde i Leipzig d:n 5 maj 1646, död i Curland i Baüse d:n 15 febr. 1707. Thenne Bängenhielm har jemte annat förährat en stor Silfverkanna, som brukas wid communion, 1693”. (Isaksson, s. 10.) Men i Burlanders beskrivning 1784 heter det om dessa: ”Tvänne andre Epitahier äro ock uppsatte fram i Kyrkan; men Äldern har gjort dem ottydeliga att förstå, och icke håller vet man något derom att berätta”. (s. 24.)

I sin avskrift av texten på Bongenhjelmss epitafium anger Giers att Axel dog 1707, men Elgenstierna menar att det var den 15 februari 1701 på samma angivna ort, och att han först 1703 blev begravd i Kalmar men sedan förd till Sandhult för att slutgiltigt begravas i kyrkan där. Sifferna 1 och 7 kan lätt förväxlas. Graven ska ha gått in under altaret.

Oscar Söderholm

Litteratur:

Elgenstierna, G., *Den introducerade svenska adelns ättartavlor med tillägg och rättelser*, 1998.

Isaksson, S., *Beskrivningar från 1700-talet över Bredareds församling*, 1988. *Sveriges ridderskaps och adels riksdags-protokoll 1652-1654*, 1873.

Johansson, A. O., *Sandhult. Gammalt och nytt*, 1954.

Larsson, H., *Tre kyrkofönster från Sandhults gamla kyrka*, Borås släktblad 92/2012.

Malmgren, E. E., *Frälsegårdar i Sjuhäradsbygden*, 1961.

Markving, G., *Kyrkorna i Sjuhäradsbygden*, 1981.

Svenskt biografiskt lexikon.

Warholm, J. W., *Skara stifts herdaminne*, 1871.

Förfalskande Lidköpingskonstnär erkänd efter sin död

Carl Löwenström föddes i Lidköping 1900 och var i tonåren duktig idrottsman, fotbollsspelare i Heimer och distriktsmästare i friidrott. Han skrev också referat från sina matcher i NLT och där kunde läsas att en viss Löwenström ofta var bäst på plan. Efter folkskolan började han utbilda sig till porslinsmålare och visade konstnärliga anlag. De ville han utnyttja och flyttade därför till Karlskrona Porslinsfabrik. Efter något år gav han där ut skämttidningen Våra Flammor, som han alldeles själv fyllde med skrivelser och teckningar. Framåtanden var det inget fel på men tidningen hade ingen ekonomisk framgång och Löwenström ger sig efter en tid iväg till Paris. Där avgjordes OS 1924 och Löwenström är en trogen besökare vid de olika idrottstävlingarna. I sitt skissblock karikerar han svenska idrottsmän och ger 1926 ut boken Hundra populära idrottsmän. Den ger ett mindre överskott.

Under en tioårsperiod lever Löwenström utomlands men tvingas 1939 på grund av världskriget att återvända till Sverige. Men livet som konstnär i Stockholm är hårt, han lever i stor fattigdom och försörjer sig på att rita affischer och genom att sälja smärre artiklar till tidningar. Han drabbas av psykiska besvär och som medicin ordinerar han sig själv att kopiera kända konstverk. De ställer han ut i sitt sjabbiga hyresrum, han har inte för avsikt att sälja dem men av misstag kommer en av hans kopior 1943 ut på marknaden, den betraktas som en förfalskning, och han spåras och grips. Detta trots att han angivit en bostadsadress som visade sig vara en plaskdamm. Alla hans kopior betraktas som förfalskningar och bränns upp och det var nog tur, Löwenström hade i sin förvirring tänkt sig att donera dem till ett konstmuseum i sin hemstad Lidköping.

På grund av sina psykiska besvär slipper Löwenström en fängelsestraff men tvingas till vård på Långholmens rättspsykiatriska klinik. Där träffar han läkaren Esther Lamm som får intresse för sin patient och ibland tar med sig sin sexårige son Staffan ut till Långholmen. Pojken träffade Löwenström ibland och beskriver honom som snäll men skygg och plågad av syner. Det är denne Staffan, som nu ger ut en bok om Löwenström. Som ett led i behandlingen låter Esther Lamm Löwenström rita av de syner han ser och det gör han med frenetisk iver. Det är dessa skisser och teckningar som nu i sommar ställts ut på ett galleri i Stockholm och de har av kritiker jämförts med de mästerverk som åstadkoms av berömda konstnärer som C F Hill och Ernst Josephson under deras sjukdomsperioder.

En färgglad målning gav han som tack till sin läkare och den hängdes upp ovanför lille Staffans säng och mamman berättade gärna om vad Löwenström avslöjat om motivet. Tavlan ger en intressant inblick i Löwenströms neurotiska drömvärld. I förgrunden syns en elegant men elak kvinna, Madelon, som hetsar

en rasande tiger mot en spöklik gestalt kallad Pantoflard. Han räddas dock genom att en skyddsängel strilar ned silverdroppar över honom. De gör honom osynlig och tigern faller till marken utan byte. På tavlan syns andra bisarra fantasifoster, en örnman med klor som fötter, ormar, ett lejon, svartklädda män med elaka uppsyner och en ettrig röd djävul. Staffan älskar tavlan trots de hemska figurerna, men han vet ju att slutet blir lyckligt och somnar gott under den.

Löwenström skrivs ut från rättspsyket efter något år och försörjer sig länge med att resa runt i Sverige och sälja egentillverkade hötorgstavlor. Av den särpräglade konst han producerat på Långholmen syns inga spår. Löwenström dog 1974 på ett ungarshotell i Malmö, utfattig och med ett amputerat ben.

Staffan Lamm har med sin bok och tack vare den utställning av Löwenströms sjukdomskonst som visades sommaren 2013 åstadkommit att en konstnär i utkanten av den svenska konsthistorien, hittills bara ökad som förfalskare, nu blivit erkänd som skapare av god och originell konst. Det bör glädja Carl Löwenström i hans himmel liksom alla konstinresserade Lidköpingsbor.

Tore Hartung

Böcker: Staffan Lamm, Tavelförfalskaren som bodde i en plaskdamm.

Boken om C. R. Löwenström. Tragus Förlag. 2013. 46 s

Dagens Kvänum en slättens Gnosjö

Jordbruk och industri samsas fortfarande på skyltarna som hälsar välkommen till Kvänum.

När de skaraborgska jordbruksbygderna industrialiserades så växte förstas industrierna bokstavligen upp ur jordbruket. De gamla gårds- och bysmedjorna blev ofta utgångspunkt för händiga och snillrika bondpojks satsningar på nya maskiner som kunde spara arbete åt bönderna.

I en bok hyllar Lars Nyström, som tidigare skildrat utvecklingen vid Stora Bjurum ute i dagens tranmarker, Kvänum på Varaslätten som ett exempel på denna Slättens egen Gnosjöanda.

Varaslätten, platt som en lerpannkaka inklämd mellan plåta-bergen, var Sveriges kornbod, eller om det borde heta havrebod. Antalet sysselsatta inom jordbruket var rekordhøgt, men snart kunde inte de ofta rätt små gårdarna försörja alla. Eftersom bön-

derna var vana att lösa problemen själva, först i gårdssmedjorna och senare i byasmedjor, var det naturligt att fortsätta på den linjen. Det växte fram små hemmaindustrier inriktade på jordbruket i lediga lokaler, inte sällan nedlagda mejerier.

Stationssamhällen

Industriboomen i Kvänumsbygden var stark, men har inte uppmärksamats ordentligt förrän nu av Lars Nyström i boken En industrialisering efter industrialiseringen. Industrialiseringsprocesser på landsbygden i västra Sverige under efterkrigstiden (Gidlunds), som ägnar stort utrymme åt Kvänumsbygden med täta utblickar och jämförelser med Orust.

Här handlar det mycket om efterkrigstiden, men industrialiseringen började tidigare. Och länge var det jordbruket som var kund, lämpligt för dessa lokala fabrikörer som ibland rentav hade gården kvar vid sidan om. Inte minst växte industrierna upp vid stationssamhällena utmed Västgötabanen, Öttum, Kvänum, Tråvad och Emtunga. Några blev snabbt stora som Kjällströms i Kvänum och Grönbergs i Öttum. Det är främst detta område boken handlar om, men jordbruksindustrier fanns på många håll. I min barndomsbygd, Arentorp, jobbade många av kompisarnas föräldrar på Bröderna Larssons tröskverksfabrik.

Härnade efter

De många företagen som siktade på jordbruket medförde förstas problem. Man gjorde som förr i smedjan, hittade man något bra så härnade man efter. Men det fungerar ju inte med patentlagar. Så det kunde bli lite av vilda västern med dueller om vem som varit först med nyheterna. Striden stod het kring halmhacken, en anordning för att förenkla hanteringen av halmen efter skördetröskorna.

Men visst växte det fram andra företag också, här satsades på kök, tvättmaskiner och kosmetika. Ofta även där utifrån egna behov, Karl-Erik Andersson med Junga tvättmaskiner byggde sin första maskin för att underlätta mammas arbete med tvätten. Och när mamma blev så nöjd så tyckte hon att andra mammor skulle få samma chans. Så kan en stor industri växa fram.

Senare års ekonomiska oro har ställt till det även här med nedläggningar och arbetslöshet som följd. Inte minst verkar det vara problem när företagen blir internationella.

Men länge var det bondebygdens egna idéer, egna pengar och egen arbetskraft som fick detta Västergötlands Gnosjö att blomstra. Det kan man lära i denna mycket läsvärda bok.

Hans Menzing

En industrialisering efter industrialiseringen. Industrialiseringsprocesser på landsbygden i västra Sverige under efterkrigstiden. Författare: Lars Nyström. Förlag: Gidlunds. 455 sidor med många illustrationer.

Riddarens Antikhandel
Säljer Köper Värderar Böcker Antikviteter
www.antikvariattiddaren.se

Marlstedtsvägen 2
540 16 TIMMERSDALA
Hemadress: Katorp 4

Mats Bergström
Bokhandlare
kakelmats@telia.com

0706 747574 0511-81248
Öppet: mån-lörd

Isbjörn siktad i Hemsjö

Kura skymning kallar några det, eller mörsa, men då blev det kanske inte så mycket berättat – det var väl mest att man satt i halvmörkret och dāsade efter dagens möda, innan det var lönt att tända ljuset – och berättas skulle det. Vi tänkte nämligen ha en berättarafton på Hea. En bättre förebild var nog den isländska kvöldvakan – kvällsvakan, den stund när alla på gården efter dagens arbete och en stunds vila samlades i badstugan. Så kallades det långsmala rummet under takåsen, som var både vardagsrum, matsal och sovrum (men inte bastu). På sängarna efter badstugans långsidor kunde man sitta och delta i och ta till sig underhållningen. Ja, en spinnrock fanns det väl även plats för, och en lykta på någon av takstolarna, så allt arbete var inte över. Det gick bra att karda och spinna eller laga kläder och redskap medan man lyssnade. Fram till för åtti-nitti år sen var kvällsvakan mer regel än undantag på den isländska landsbygden (och landsbygd var nästan det enda som fanns); sen började urbanisering och medieutvecklingen.

Om det någon gång hände att det kom gäster eller förbipasserande till gården, fick de naturligtvis ett ord med i laget – nyheter var välkomna, men man var inte rädlös om bara gårdens folk stod till buds. Hushållet bestod ju oftast av tre generationer, och de gamla hade många minnen och erfarenheter att dela med sig av. Och det fanns alltid någon som kunde berätta en saga eller en folksägen, läsa upp en dikt eller skapa en – ibland hade man skaldedueller, då två personer tävlade om att fortsätta en versrad. Man kunde sjunga och gissa gåtor. De gamla släkt-sagorna räckte ju i flera veckor, liksom de långa episka dikterna som ofta byggde på dem, de s.k. rimorna. Att man hört något förut spelade inte så stor roll, man njöt av berättarkonsten och ordalaget, och man diskuterade berättarvarianter och karaktärer. Och man lade på minnet.

Så stora anspråk gjorde vi ju inte i Hemsjö hembygdsförening, men eftersom idén var isländsk, började jag berättaraftonen med att förtälja en gammal tåt (liten saga) från sagaön. Ja, det vill säga den börjar och slutar på Island men tilldrar sig nästan helt i andra länder. Det var sagan om lyckomannen Ödun, den enkle islänningen som gav allt han ägde för att köpa en tam isbjörn på Grönland och sedan fara till Danmark för att ge den till kung Sven. Tyvärr måste han ta vägen över Norge och kung Harald hårdråde, kung Svens fiende...

Vårt berättarkafé blev riktigt lyckat. Det lästes dikter av olika slag och berättades minnen av folk, arbete, eldsvådor och talesätt. Och så återgav Birgitta Wahlsten från Ryd en sägen hon hört av sin far om trollen från Stötteberget, som varje julafton hemsökte en av gårdarna i Lycke, tills de ett år skrämdes bort därifrån av en nattgäst med en björn i sitt följe, så att de aldrig mer vågade sig tillbaka. I förkortad form finns den sägnen, Björnföraren och trollen, återgiven i Bengt af Klintbergs bok *Svenska folksägner*, som jag hade med mig (den innehåller nämligen också tre andra sägner från Hemsjö).

Jag hade alltid föreställt mig att det var en brunbjörn sägnen handlade om. Men i sin kommentar framhåller af Klintberg, att sägnens bakgrund, en man på väg från kungen av Norge till kungen av Danmark med en isbjörn som gåva, var välkänd och spridd i Norden och Tyskland redan på medeltiden. I så fall var det alltså en isbjörn mannen hade med sig, när han dök upp i Lycke, och björnen densamme som jag strax innan hade berättat om. Kunde det vara möjligt?

I min utgåva av den lilla isländska sagan om Ödun blir miss-tankarna verkligen stärkta. Utgivaren menar att Öduns melanhavande med den norske och den danske kungen måste ha

ägt rum och måste ha väckt stor uppmärksamhet, dels eftersom isbjörnar var så märkvärdiga och sällsynta gåvor, dels emedan berättelsen spreds vida och satte många spår i hela norra Europa, alltifrån den långa tyska 1200-talsdikten *Das Schretel und der Wasserbär* av Heinrich von Freiberg till den norska folksagan *Dovrekatten* hos Asbjörnsen och Moe (också värd en kvällsvaka!). Och då är det alltså också en isbjörn som har gjort ett avtryck i snön utanför en av gårdarna i Lycke.

Sven Orrsjö

Antikvariat Asken

25.000 böcker i butik
10.000 böcker på www.bokborsen.se

Stockholmsvägen 30, Mariestad
0501-14373, 0739-446013
Öppet fre 13-18, lör 10-13

Rimrad Rydahistoria

Ett halvsekel Rydahistoria i rimrad form gavs ut nyligen av Ryda Hembygdsförening. Krönikören är förstås Falle, hembygds-kämpen Harry Fahlgren, som år efter år samlade årets händelser i en rimrad krönika som publicerades i lokaltidningen.

Den första rimmade krönikan skrevs 1959 och sen sista 2010. I juli året därpå avled Harry Fahlgren och efterlämnade massor av material till hembygdsföreningen som nu hyllar honom med ett halvsekel Rydakrönikor i bokform. Harry föddes på Kantorp i Ryda 1925 och övertog så småningom gården efter föräldrarna. Han hann alltså uppleva stora förändringar i hembygden under sina 86 år, och medverkade med artiklar både i hembygdsboken och i olika tidningar.

Men mest känd för allmänheten blev han säkert för sina krönikor som kom punktligt vid nyår. I krönikan för 2009 får vi exempelvis veta att Arentorps SK och Helås IF gått samman med sina lag, precis som socknarnas kyrkokörer numera också sjunger tillsammans (fast där ingår väl också Naum kan man utläsa i krönikan året innan).

Körsången låg honom varmt om hjärtat och Rydakören figurerar ofta under de 50 åren tillsammans med kyrkan och Ryda Skidklubb. I tidiga krönikor skymtar ofta Adolf Kloo, färgstark Rydason som var kyrkoherde i Västra Tunhem men brukade tituleras riksposten. Här speglas också samlingarna vid Eklundstugan, ett litet torp där blivande biskopen i Karlstad, J A Eklund, växte upp för att bli ett av unglyrkorörelsen stora namn med sin psalm Fädernas kyrka. Den som i vänsteryra rensades ut som alltför nationalistisk.

Här samsas smått och stort under gångna år och hos Rydaborna väcks nog massor av minnen när de läser krönikorna igen. Men i rimform så är utrymmet knappt så man bör nog vara Rydabo (eller som jag från grannsocknen) för att hänga med och placera alla namn och händelser som passerar.

Då är detta en mycket trevlig historiebok om en socken på Varaslätten under ett halvsekel.

Hans Menzing

Rydakrönikor 1959 – 2010. Författare: Harry "Falle" Fahlgren. Utgivare: Ryda hembygdsförening. 62 sidor.

Greven tigger om nåd på Höjentorps slott

Valleslott. Höjentorp i all sin prakt. Bilden är något beskuren.

En aprildag onådens år 1654 satt Magnus Gabriel De la Gardie på Höjentorp i Valle utanför Skara och skrev ett "tiggARBREv". Höjentorp var en bröllopsgåva från drottning Kristina till De la Gardies hustru, Maria Eufrosyne, sju år tidigare då makarna såg en lysande framtid, inte minst genom drottningens vänskap.

Då var Höjentorp ett enkelt jaktställe, men Magnus Gabriel ersatte det snabbt med en storslagen barockanläggning med en tvåvånings huvudbyggnad i trä plus flyglar. Men nu hade drottningens nåd förväntats till onåd, och greven var förvisad från hovet. Framtiden var mörk, liksom ekonomin.

Stormännens fruar fick ofta brev från personer som ville ha hjälp med att övertyga deras män eller andra mäktiga släktingar att hjälpa brevskrivaren med olika problem. Maria Eufrosyne var extra intressant i de här sammanhangen. Hon var släkt med kungahuset, tillhörde på mammas sida Vasaätten och utbildades under en tid tillsammans med drottning Kristina.

Hon om någon borde ha drottningens öra, och nu satt den förr så mäktige greven och skrev ett brev där han bönade hos sin egen fru att hon skulle övertala drottningen att ta De la Gardie till nåders igen.

Miste gårdar

Den här gången gick det bra. De la Gardie fick återvända till hovet och de mäktigaste kretsarna, men drygt 20 år senare när Läckögreven kommer i onåd hos Karl XI går det sämre. Detta trots att Magnus Gabriels maka faktiskt är faster till kungen och borde ha hans öra. 1680 blir det ren katastrof. Kungen har insett att rikets finanser kräver att kronan tar tillbaka en stor del av alla de gårdar bl a drottning Kristina delat ut till sina favoriter. Magnus Gabriel hör till dem som drabbas värst. Han får bara behålla några gårdar och anser sig utfattig. Det är förstås struntprat, om han bara anpassade utgifterna efter inkomsterna är han fortfarande hyfsat rik.

Fiskstjärt

Faster Maria Eufrosyne har ännu svårare att förlåta och det berättas att när brorsonen kung Karl XI kom till Höjentorp för att hälsa på – den gården är ju en bröllopsgåva från drottning Kristina och den får hon behålla – så möts han av en rejäl örfil. Det är förstås majestätsbrott, men han kan ju inte hugga huvudet av sin egen faster så han håller god min, ända tills han på middagsbordet endast serveras en fiskstjärt och en havrekaka. Kungen undrar

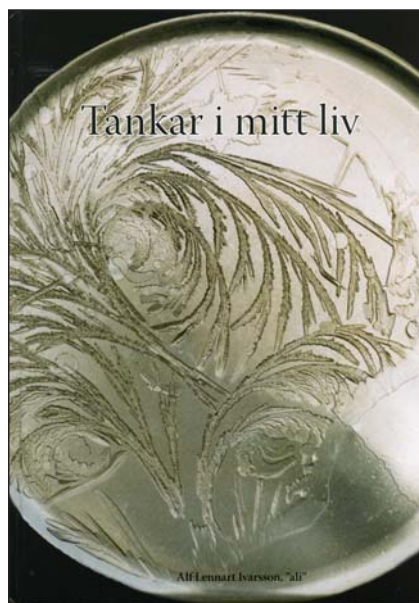
om han inte kunde få något bättre att äta, men faster säger barskt: –Som du dukt så må du äta!

Men som ni kan se på Willem Swiddes gravyr från 1694 så var Höjentorp inget fattighus. 26 år senare brann anläggningen ned och idag kan man bara se något källarvalv och några överlevande blommor från den stora parken.

Hans Menzing

Tankar i mitt liv

Dikter av Alf "Ali" Ivarsson

Pseudonymen "Ali" är bekant för läsare av tidningen Västgötajul. Under många år har Alf Ivarsson i denna jultidning medverkat med dikter kring natur och arbetsliv liksom med funderingar kring livets djupa frågor. Nu är en del av hans dikter samlade i en tryckt volym med titeln *Tankar i mitt liv*.

Alf Ivarsson är född på Sandbroledet i Flo socken och har varit denna plats trogen i hela sitt liv. Han har varit anställd på Håbergs egendom. Diktskrivandet har han sysslat med på lediga stunder. Bland de många finstämda och nära dikterna i boken vill jag lyfta fram en som säger mycket:

Tankar i slättertid

*Det var arbetsamt, men ack, vad grant!
Det var sommar och, en gök som gol.
Vid åkerns kant växte prästkrage, kråkvicker, styvmorsviol,
och en gräshoppa spela som på fiol.*

*Och Mor kom till oss med saft och bullar.
Vi var hela familjen.
Vi var där bland hödoft och humlesurr.
Det doftade honung från vitklöversblom.
Allt var något av tillvarons sötma.*

*Så vill jag minnas med tacksamhet:
Hur underbart, storslaget Livet var
också en mödosam slätterdag*

Johnny Hagberg

Antikvariat Tranan
Trumpetvägen 8, 514 32 Tranemo
Tel. 0325-768 46

Nyframtagna romanska muralmålningar i Marka kyrka

Under vårvintern 2013 genomgick Marka kyrka utanför Falköping en större interiör restaurering, där en total omputsning av kyrkorummet var planerad. I samband med de förberedande arbetena återfanns fragment av målningar under putsen. Att kyrkan varit målad visste man, då fragment av måleri skymtat under putslagen vid tidigare restaureringar och putsarbeten bl.a. 1915 och 1995. Man visste dock inte i hur stor omfattning eller i vilket skick dessa var. När den gamla putsen bit för bit började avlägsnas visade det sig att det fanns mycket mer bevarat under putslagen än vad man tidigare anat. Man återfann muralmålningar från tre olika tidsskeden: medeltid, 1600-tal och 1700-tal.

Vid en första besiktning av målningarna i februari 2013 kunde jag bekräfta att de medeltida målningarna var romanska, något som är helt sensationellt då fynd av så gammalt måleri är extremt ovanligt. Romanskt måleri är dessutom väldigt sparsamt företrätt i Västergötland, ett landskap som dessutom överlag är relativt fattigt på medeltida måleri. Då målningsfynden visade sig vara sensationella och av så stort konst- och kulturhistoriskt värde skapades en referensgrupp med deltagare från församlingen, länsstyrelsen, länsmuseet, konservatorer samt ansvarig arkitekt. Själv deltog jag i referensgruppen som expert på medeltida måleri. Syftet med referensgruppen var att man under restaureringens gång skulle kunna träffas i kyrkan med jämna mellanrum och diskutera och ta antikvariska beslut. Redan vid första mötet bestämdes att målningarna i den mån det var möjligt, skulle tas fram och konserveras.

De romanska målningarna

Det medeltida målningslagret har en tydlig romansk prägel både vad gäller stil, färg- och motivval. De kan därför på både stil- och tekniska grunder dateras till romansk tid. I Sverige så brukar man placera den romanska stilfasen från 1100-talet fram till ungefär 1250. Målningar från början av denna period brukar vara ganska statiska och har ofta bysantinsk påverkan. I Marka kyrkas målningar saknas dock bysantinsk påverkan och bildspråket är mer berättande med figurer som gestikulerar och är rörligare. De är även utförda helt i al secco-teknik, vilket innebär att de har målats på torr puts. I äldre romanska målningssviten är annars inslag av al fresco, måleri på våt puts, vanligt. Färgmässigt är målningarna hållna i nyanser av grönt, ockra och rödbrunt.

Målningarna i Marka kyrka saknar egentliga paralleller i övrigt svenskt muralmåleri från tiden och är troligtvis utförda av en lokal verkstad. Ett ovanligt drag i målningarna är de väldigt långa och utdragna kropparna i figurscenerna. Motivmässigt har målningarna vissa kopplingar till de romanska målningarna i Bjäresjö i Skåne och Kråkingbo på Gotland, båda daterade till strax efter 1200. Troligen har kyrkan målats i samband med de ombyggnadsarbeten som utförts vid början på 1200-talet, då det torn, som sedan revs på 1700-talet, byggdes. En trolig datering av

målningssviten i Marka är därför ca 1200 – 1230. Målningarna finns på korets norra, östra och södra väggar, på östra triumfbågmuren mot långhuset samt på långhusets norra och södra väggar i direkt anslutning till triumfbågmuren. Romanska målningsfragment finns också bevarade på kyrkans vind, ovanför valven, men är i dåligt skick. Det finns inga medeltida målningar i valven, eftersom dessa slagits om i efterreformatorisk tid.

Långhuset

På den östra väggen, ovanför och vid sidan om triumfbågen, har en scen med stora figurer funnits som i dag är delvis fragmentarisk. Kristus som världsdomare sittande på en tron kan anas, omgiven av stående figurer vars övre delar har kapats genom valvslagningen. Motivet på östra muren kan tolkas som en framställning av den yttersta domen; ett motiv som var vanligt på denna plats i kyrkorummet under romansk tid. En parallell finns till exempel i Finja kyrka i Skåne. Här kan man också se ärkeängeln Mikael avbildad med sin våg. Efter dödsögonblicket vägdes själen i de två vågskålarna med goda gärningar i den ena och dåliga i den andra. Den goda sidan skulle alltid väga tyngst. Om de dåliga gärningarnas vågskål i stället blev tyngre så tillföll själen djävulen. Att djävulen har intresse av att vinna står helt utom tvivel. Trots att han till stora delar är utplånad så ser man hur han tynger ner vågskålen med dåliga gärningar med hjälp av en tråklyka.

De övriga medeltida målningar som finns i långhuset är målade på norra och södra väggen i direkt anslutning till yttersta domsscenen. På norra väggen syns en framställning som troligen är en stridsscen ur Gamla Testamentet. Den södra väggens målningar ovanför predikstolen är svårt skadade och omöjliga att tolka närmare. Man kan dock ana konturerna av en liggande person.

Koret

I koret finns en sammanhängande svit av bevarade målningar på norra och östra väggen. På östra väggen ovanför det lilla rundbågiga fönstret finns en Majestas Domini, en framställning av Herren i majestät, där den tronande Kristus sitter med armarna höjda till välsignelse på en tronsol omsluten av en mandorla. Majestas Domini är ett av de vanligaste och dessutom ett av de mest populära motiven i den romanska bildkonsten. Detta styrker ytterligare det faktum att målningarna är romanska. Kristusfiguren omges av sex stycken helgon. Längst ut från Kristus högra sida, finns en framställning av ett helgon som sitter i en gryta. Helgonet i grytan föreställer Sankt Vitus, som under medeltiden räknades till de 14 nödhjälparna, en grupp med helgon som ansågs vara speciellt verksamma att anropa i svåra situationer. Han återopades under medeltiden som skydd mot blixtnedslag och var dessutom skyddspatron för dansare, skådespelare, sängvätare och epileptiker. Framställningar av Sankt Vitus är ovanliga i svensk medeltida

konst, varför målningen i Marka kyrka är speciellt intressant.

På motsatta sidan är ett stående helgon avbildat som troligen håller ett gissel i sin ena hand. Bredvid denna figur skymtar nedre delen av en figur vars överkropp blivit skyddad när det nya valvet slogs. Troligen är även denna figur en helgonframställning. I registret under finns svårt skadade målningar, men fragment av linjeteckningen avslöjar att det rör sig om fortsättningen

på den rad med tronande profeter ur Gamla testamentet som är avbildade på södra väggen.

Korets norra vägg har figurmålningar i två register där det övre är bäst bevarat. Här återfinns bebådelsen, när ärkeängeln Gabriel kommer till jungfru Maria med budskapet att hon skall föda Guds son. Mellan dem syns ett träd med konstfullt flätad stam. Bredvid finns Maria och Elisabets möte; den händelse då jungfru Maria och hennes släkting Elisabet möts och där Jesu födelse förebådas genom att det barn som Elisabet bär (Johannes Döparen) reagerar på det barn som Maria bär (Jesus) genom att sprutta till i moderlivet. När Elisabet kände barnet röra sig utbrast hon "Välsignad är du mer än andra kvinnor och välsignat det barn du bär inom dig". Sista motivet i registret visar Jesu födelse.

I registret under finns fem figurer sittande på en långbänk. De gestikulerar och pekar mot östra väggen. Troligen är de tänkta att illustrera gammaltestamentliga profeter. Under medeltiden var den typologiska bibeltolkningen den förhärskande. Denna gick i stora drag ut på övertygelsen att allt som hände i Nya testamentet hade förutspåts redan i Gamla testamentet. Profeterna på väggen utgör enligt detta synsätt företrädare för det gamla förbundet som med sina utsagor förebådar Kristus, som ju tronar på östra väggen. Detta är anledningen till att de har sin ena hand lyft till förklaring och förkunnelse, medan den andra pekar mot Kristus. Det är mycket troligt att profetraden, via den på östra väggen, fortsatt även på den södra väggen där ett fönster nu är upptaget.

Efterreformatöriska målningar

Vid restaureringen återfanns ett mindre fragment på en pilaster på långhusets norra vägg som är målat i grisaille, d.v.s. grått i grått, och visar en del av en baldakin. Fragmentet har daterats till 1600-talet. Några övriga målningar från denna tid har inte återfunnits. Flera fragment av 1700-talsmålningar återfanns när putsen togs bort. I samband med en omgestaltning av interiören 1778 fick målaren Mattias Hasselberg i uppdrag att måla kyrkan. Han målade även grannkyrkan i Göteve några år senare. I Marka målade han figurmålningar i form av Jesu födelse och dop, samt Johannes som blickar ut över Jerusalem. Delar av Hasselbergs målningssvit befanns vid restaureringen vara svårt skadad. Beslut togs om att de fragment som var i gott skick skulle sparas och konserveras. Fragmenten är nu konserverade och finns bevarade runt och mellan fönstren i långhuset samt i valvet i kyrkans sista travé.

Arbetet med framknackning och konservering av målningarna har fortgått under större delen av 2013 och restaureringen av Marka kyrka är i skrivande stund inne i sitt slutskede. Fyndet av

de romanska målningarna kan betraktas som sensationellt och vi kan nu glädja oss åt ytterligare en viktig pusselbit både till Västergötlands medeltida historia och till Sveriges medeltida konsthistoria i stort.

Pia Bengtsson Melin

Boken om Blåsut

Vänersborgsstadens Blåsuts historia har tidigare endast beskrivits osystematiskt i olika artiklar i olika publikationer.

På Blåsut har det sedan många år funnits en studiecirkel "Blåsutprat". Ledare för denna har varit Kerstin Johansson. Vänersborgs Söners Gille och andra har länge önskat att den kunskapsbank som finns i studiecirkeln borde nedtecknas och publiceras. Januari 2012 beslutar

gillet stödja och finansiera utgivandet av en bok och en arbetsgrupp bildas med Kerstin Johansson, Sten Johansson och Christer Zetterberg.

Dessa tre har sedan studerat bilder, läst dokument, protokoll, samtalat med människor, scannat bilder samt skrivit och redigerat texter. Allt i syfte att få en material som kunde vara av historiskt och kulturellt intresse för en större läsekrets. Målet är att ge en nostalgisk och igenkännande återblick och för andra en kunskapskälla till att bättre lära känna området.

Resultatet har blivit en historiebok, en hembygdsbok och en bilderbok. Framväxten av det Blåsut som fanns fram till ungefär mitten av 1960-talet, innan jordbruksmarken under Låckereds gård började bebyggas presenteras. Vidare redovisas hur samhället var organiserat, allmän och kommersiell service och hur betingelserna för människorna kunde te sig i helg o söcken. Sedan denna tid har Blåsut förändrats, som samhället i övrigt. Mycket lite av det tidigare finns idag kvar.

Varför kom Blåsut till?

Boken redovisar Blåsuts förhistoria. Vassända-Naglums kommun var en av länets största jordbrukskommuner men som inte hade någon organiserad tätort sedan Brätte stad. Men Blåsut var en knutpunkt, marknadsplats, vägkorsning med tillgång till sjöfart och senare järnväg.

Dessutom närheten till staden och enklare och billigare att bygga ett hem. Inte konstigt att området började bebyggas. Blåsut är unikt då det inte är sprunget ur ett jordbrukssamhälle utan utifrån lönearbete, egen företagsamhet och samhällstjänster.

Blåsutboken omfattar 170 sidor, ca 190 bilder och har nära 600 namngivna personer.

Pris 250 kr och beställes genom Peter Johansson

Vänersborgs museum, Box 38, 462 21 Vänersborg

Tel. 070-544 75 39 E-post: peter.f.johansson@vgregion.se

Årsmöte i Husaby

Föreningen inbjuder till årsmöte i Husaby **lördagen den 12 april**. Skara stift firar 1000 år 2014 och Husaby kommer självfallet att stå i centrum i detta jubileum. Även vår förening vänder nu blicken mot Husaby vid vårt årsmöte.

Program:

13.00 Biskop emeritus Bengt Wadensjö håller föredrag i Husaby kyrka över: Ekon från Husaby. Föredraget pekar på de influenser som den kristna missionen har haft från England och Irland.

14.30 Föreningen bjuder på kaffe i hembygdsgården

15.15 Årsmötesförhandlingar

Anmälan om deltagande i kaffeserveringen är nödvändig. Göres helst till email: sven-olof.ask@tele2.se eller via telefon: 0511-165 40 (kvällstid).

Karta ur Digelius avhandling om Husaby från 1740.

Bokauktion

Välkomna till bokauktion i Vara församlingshem lördagen den 29 mars kl. 9.30.

Fastpridförsäljning från kl 8.30.

Värva en ny medlem – meddela oss namn och adress (skicka en email till sven-olof.ask@tele2.se eller meddela via brev Box 325, 532 24 Skara), så skickar vi ett välkommen till den nye medlemmen. Som tack får Du därefter kostnadsfritt vår senaste bok!

Västgötalitteratur på Facebook

Hittills har 91 personer anslutit sig som "vän" till Västgötalitteraturs Facebooksida.

Du som är med i Facebook – skriv Västgötalitteratur i rutan, så kommer vår facebook sida fram.

Där kan Du följa aktuella händelser i föreningen och även göra egna inlägg om västgötalitteratur. Du kanske vill lyfta fram en ny bok, eller eftersöka en gammal dito.

Bussresa till Göteborg Lördagen den 10 maj

Tillsammans med tidningen Mimers brunn gör vi en gemensam utflykt för våra medlemmar och prenumeranter. Vi kommer först att besöka Universitetsbiblioteket där vi blir guidade bland några av alla spännande samlingar. Därefter blir det lunch och på eftermiddagen kommer vi träffa Lars Gahrn vid Gunnebo slott där han berättar om familjen Hall.

Bussen plockar upp resenärer i Skövde, Skara, Vara, Vårgårda, Alingsås och Floda.

Vi ska vara på biblioteket kl 10.00 och vi lämnar Göteborg vid 16.30.

Pris: 300:-/person

Anmälan senast 1 maj till mimersbrunn@telia.com eller 0512/205 19.

Vi har 50 platser så det är först till kvarn...